

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра фінансів

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

«Податок на доходи фізичних осіб у системі фінансово-економічних відносин»

Студентки 2 курсу, 1м групи,
спеціальності 072
«Фінанси, банківська справа та страхування»
спеціалізації «Державні фінанси»

Хоруженко Тетяни
Федорівни

Науковий керівник
к.е.н., доцент

Василенко
Антоніна Василівна

Гарант освітньої програми
завідувач кафедри фінансів,
заслужений діяч науки і техніки України
д.е.н., професор

Чугунов Ігор
Якович

2018

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ОПОДАТКУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ	6
1.1. Податок на доходи фізичних осіб як складова бюджетно-податкової політики держави.....	6
1.2. Зарубіжний досвід побудови системи оподаткування фізичних осіб.....	11
РОЗДІЛ 2. ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ.....	16
2.1. Аналіз надходжень податку на доходи фізичних осіб до зведеного та місцевих бюджетів України протягом 2013-2017 рр.....	16
2.2. Механізм нарахування податку на доходи фізичних осіб.....	23
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ОПОДАТКУВАННЯ ПОДАТКОМ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ.....	33
3.1. Шляхи підвищення фіскального потенціалу податку на доходи фізичних осіб.....	33
3.2. Оптимізація оподаткування фізичних осіб як складова підвищення регулюючого спрямування системи прямого оподаткування	40
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	49
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	52
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Податкискладна й надзвичайно впливова на всі економічні явища та процеси фінансова категорія. Вони є обов'язковим елементом економічної системи держави, а їх відсутність паралізує фінансову систему держави в цілому, робить її недієздатною, і в кінцевому підсумку – позбавленою будь-якого сенсу. Податки являють собою обов'язкові платежі, які стягує держава з фізичних та юридичних осіб за ставками встановленими чинним законодавством.

Податок на доходи фізичних осіб (далі – ПДФО) є одним з головних податків всистемі прямого оподаткування, оскільки за його рахунок формується значна частина надходжень бюджету України. А саме, він виступає одним із економічних регуляторів, за допомогою якого держава оптимізує рівень доходів населення та податкового навантаження на економічно активне населення України. Важливим є призначення оподаткування доходів різних груп населення з метою досягнення економічного зростання й соціальної справедливості в суспільстві.

Актуальність дослідження проблеми оподаткування доходів фізичних осіб виходить із важливого значення податку на доходи фізичних осіб, він відіграє значну роль у перерозподілі доходів громадян та забезпеченні фіскальної достатності бюджету. За допомогою даного податку держава має можливість впливати на рівень доходів і накопичень громадян, він є соціальним регулятором, так як перерозподіляє доходи кожного члена суспільства, під час його сплати формуються взаємозв'язки платників з державою, так як кожен з них стає учасником бюджетного процесу щодо формування доходів держави.

Дослідження у галузі оподаткування доходів фізичних осіб проводили низка зарубіжних та українських науковців. Вітчизняна податкова наука у цій галузі представлена працями таких вчених: В. Андрущенко, Т. Демченко, Л. Духновська, Т. Єфименко, Л. Жебчук, Л. Коцан, В. Макогон, М. Пасічний, Л. Сідельникова, Н. Танклевська, Т. Чижова, І. Чугунов, К. Швабій, Ю. Швець та

інші. Проте, не зважаючи на значний перелік наукових публікацій, присвячених зазначеній темі, ще не вирішеними залишаються низка проблем, які потребують подальших досліджень у даній сфері.

Метою даного дослідження є обґрунтування податку на доходи фізичних осіб як важливої складової системи прямого оподаткування, визначення його економічної сутності та ролі у формуванні доходів бюджету та розробка пропозицій щодо його вдосконалення в системі фінансово-економічних відносин.

Реалізація мети дослідження передбачає постановку і вирішення наступних завдань:

- розглянути теоретичні засади оподаткування доходів фізичних осіб та оцінити ефективність сучасного механізму оподаткування доходів фізичних осіб;
- узагальнити теорію і практику зарубіжного досвіду оподаткування фізичних осіб в контексті можливостей його адаптації в Україні;
- проаналізувати надходження податку на доходи фізичних осіб до зведеного та місцевих бюджетів України протягом 2013 – 2017 рр.;
- визначити механізм нарахування податку на доходи фізичних осіб;
- розрахувати прогноз надходжень ПДФО до зведеного бюджету, зокрема державного та місцевих бюджетів;
- розробити модель оподаткування трудових доходів фізичних осіб;
- обґрунтувати необхідність і напрями вдосконалення механізму оподаткування доходів фізичних осіб в Україні.

Об'єктом дослідження є податок на доходи фізичних осіб.

Предметом дослідження є фінансові відносини, що виникають, у процесі оподаткування доходів фізичних осіб.

Для вирішення поставлених у роботі завдань використовувалися: історичний метод – при дослідженні еволюції оподаткування доходів фізичних осіб; абстрактно-логічний метод – при визначенні сутності та складових елементів механізму оподаткування доходів фізичних осіб; метод порівняльного аналізу – при дослідженні економічних категорій, порядку оподаткування доходів від різних видів діяльності; метод синтезу – для вивчення можливостей адаптації

зарубіжного досвіду; розрахунково-конструктивний метод та метод аналогії – при розробці основних засад вдосконалення механізму оподаткування доходів фізичних осіб в ринкових умовах; статистико-економічні методи, зокрема: графічний, фінансового аналізу – для дослідження тенденцій розвитку оподаткування, формування доходів фізичних осіб, чинників, що впливають на розмір податкових надходжень.

Інформаційною базою дослідження були законодавчі та нормативні акти України з питань оподаткування, дані Державної казначейської служби України, а також наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених з питань теорії і практики оподаткування доходів фізичних осіб та інтернет джерела.

Наукова новизна та практичне значення одержаних результатів полягає в можливості застосування рекомендацій щодо посилення регулюючої ролі податку на доходи фізичних осіб шляхом вдосконалення механізму його справляння з урахуванням іноземного досвіду, а також оцінити податкове навантаження та обґрунтовано здійснити вибір розміру ставок на доходи фізичних осіб.

За результатами дослідження було опубліковано наукову статтю на тему «Податок на доходи фізичних осіб у системі фінансово-економічних відносин» [59].

Структура й обсяг роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків і пропозицій, списку використаних джерел, додатків. Обсяг роботи – 49 сторінок друкованого тексту, включає 9 таблиць і 9 рисунків, список використаних джерел нараховує з 73 найменувань та 7 додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ОПОДАТКУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

1.1. Податок на доходи фізичних осіб як складова бюджетно-податкової політики держави

Бюджетно-податкова політика (далі – БПП) є одним з вагомих інструментів економічної політики держави, яка реалізується шляхом визначення основних цілей, завдань, якісних та кількісних параметрів формування доходів і видатків бюджету, управління державним боргом. Ефективна бюджетно-податкова політика є вагомим умовою для підвищення рівня і якості життя населення, забезпечення економічного зростання, модернізації економіки і соціальної сфери [64, с.80].

На думку І. Лук'яненко та М. Сидорович, «бюджетно-податкова політика як складова фінансової політики держави відіграє важливу роль в економічних процесах країни та має проводитися відповідно до принципів ефективності досягнення соціально-економічного розвитку країни» [24, с.13]. І. Чугунов та В. Макогон вважають, що «бюджетно-податкова політика має бути заснована на принципах передбачуваності рівня податкового навантаження і стабільності формування доходів бюджету. Необхідно обґрунтувати кількість податків та зборів, які справляються в Україні, з урахуванням витрат, пов'язаних з їх справлянням» [64, с.80]. БПП використовується з метою згладження економічних коливань. Залежно від економічних умов, для досягнення цілей уряд може застосовувати різні її види, зокрема експансійну, протидіючу або нейтральну [24, с.13].

Погоджуючись з думкою І. Чугунова та М. Пасічного, вважаємо, що «завданням податкової політики є забезпечення формування доходів бюджету з урахуванням цілей та завдань економічної моделі держави, зовнішнього і

внутрішнього економічного середовища та інтересів суспільства»[65, с.10].Пріоритетними заходами БПП є: зниження показників структурного дефіциту бюджету та державного боргу, оптимізація бюджетних видатків, підвищення фіскальної ефективності податкової системи, посилення дієвості механізму бюджетного планування та прогнозування тощо[66, с. 106].

І. Чугунов та В. Макогон дійшли висновку, що з метою проведення ефективної бюджетної та податкової політики потрібен підхід, що інтегрує особливості соціально-економічного розвитку країни. У процесі формування в країні відповідних інституційних умов подальший розвиток програмно-цільового методу, державно-приватного партнерства може стати важливим фактором ефективності бюджетних видатків та підвищення рівня результативності бюджетного процесу[64, с.89].

Податки є невід'ємною частиною фінансового господарства держави. Вони є найважливішим джерелом формування доходів держави. Встановлення, розподіл, справляння і використання податків становлять одну із основних функцій держави. Протягом всієї історії людства держава прагне обкласти податками всіх громадян країни. При цьому платники податків використовують різні шляхи для того щоб уникнути податків або, принаймні, мінімізувати свої податкові платежі. Висока ставка податку убиває сам податок, тобто виникає реакція щодо обходу законів, еміграції та контрабанди. В Україні податкова система – це найважливіший економічний чинник державного регулювання економіки і саме від неї залежить ефективне функціонування господарського комплексу в цілому.

Податки є однією з основних статей наповнення державного бюджету. Згідно Податкового кодексу України (далі – ПКУ) податком є обов'язковий, безумовний платіж до відповідного бюджету, що справляється з платників податку[45].Податки відіграють значну роль в системі фінансових відносин, а саме: через податки реалізуються основні функції фінансів, на податках формуються державні фінанси, податки охоплюють всі сторони господарської діяльності.

Одним із головних елементів податкової системи України є прибуткове оподаткування громадян, зокрема податок на доходи фізичних осіб (ПДФО). Він є

загальнодержавним податком та займає провідне місце у податковій системі держави як її обов'язковий компонент. ПДФО – це плата фізичної особи за послуги, які надаються їй територіальною громадою, на території якої така фізична особа має податкову адресу або розташовано особу, що утримує цей податок. Механізм функціонування цього податку в сучасних умовах визначається нормами ПКУ.

На сьогодні ПДФО використовується в податкових системах майже у всіх країнах світу. Він є дуже дієвою формою взаємовідносин між державою та її громадянами, яка здійснюється на основі примусового обов'язкового вилучення частини їх доходу для створення централізованого грошового фонду держави з метою виконання її функцій. Рівень оподаткування фізичних осіб безпосередньо впливає на реальні особисті доходи значної частини населення, особливо тих, хто отримує основні доходи у вигляді заробітної плати [49, с.132].

Законодавче регулювання оподаткування фізичних осіб в Україні протягом 90-х років XX століття і дотепер було досить стабільним. 5 липня 1991 року було прийнято Закон Української РСР «Про прибутковий податок з громадян Української РСР, іноземних громадян та осіб без громадянства». Дію цього Закону було зупинено Декретом Кабінету Міністрів України «Про прибутковий податок з громадян» від 26 грудня 1992 року. На сучасному етапі розвитку податкової системи України виникла необхідність оптимізувати механізм оподаткування доходів фізичних осіб. З цією метою 22 травня 2003 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про податок з доходів фізичних осіб» [14]. Але вже 2 грудня 2010 року, з метою припинення спекуляцій нормами законодавства, ряд окремих законодавчих актів об'єднано в єдиний нормативно-правовий акт — ПКУ, в якому справляння ПДФО регламентується розділом IV.

Основною функцією ПДФО є фіскальна, завдяки якій податок використовується як джерело формування доходів бюджету. Фіскальне значення ПДФО полягає у формуванні фінансових ресурсів держави та проявляється у поповненні дохідної частини бюджету. За фіскальною значимістю зазначений

податок у порівнянні з іншими бюджетоутворюючими податками упродовж останніх років займає друге місце[7, с.273].

На думку Пасічного М. ефективність фіскальної функції податкової системи полягає в максимізації податкових надходжень та мінімізації витрат на їх одержання. Виходячи з наведеного, цей підхід не враховує циклічну компоненту економічного розвитку, на стадії піднесення фіскальна ефективність постійно зростатиме навіть без відчутних інституційних змін адміністрування податків та високого рівня тіньової економіки[36, с118].

Регулююча функція чинить серйозний вплив на рівень і структуру доходів населення, його платоспроможний попит, тобто полягає в тому, що він забезпечує перерозподіл суспільних доходів між різними категоріями населення.

Через прибуткове оподаткування досягається "підтримка соціальної рівноваги шляхом зміни співвідношення між доходами окремих соціальних груп з метою згладжування нерівностей між ними". Іншими словами, відбувається передача коштів на користь більш бідних і незахищених категорій громадян за рахунок покладання податкового тягара на більш забезпечені категорії населення[17, с.88].

ПДФО, як економічній категорії властиві такі характеристики:

1. Фінансово-економічна – відчуження частини власності платника на користь держави;
2. Політична - узгодження інтересів різних верств суспільства;
3. Соціальна - зачіпає інтереси економічно активного населення країни; згладжує ступінь нерівності в доходах; впливає на рівень заощаджень населення, обсяг, динаміку і структуру внутрішнього попиту, якість життя, демографічні та інші показники соціальної сфери[23, с. 46].

Через ПДФО відбувається зв'язок громадян – платників з державою і місцевими органами самоврядування, тим самим вони стають причетними до формування доходів бюджету, що дає підставу для контролю за ефективним використанням державних ресурсів[53, с.107]. У сучасних умовах поряд з фіскальною, особливу увагу держава приділяє регулюючій функції ПДФО, так як

вона чинить серйозний вплив на рівень і структуру доходів населення, його платоспроможний попит.

Значущість ПДФО обумовлена тим, що він: безпосередньо зачіпає інтереси всіх без винятку верств економічно активного населення України; є один із основних податків, який дозволяє в максимальному ступені реалізувати основні принципи оподаткування: справедливість і рівномірність розподілу податкового тягара; дозволяє змінювати розмір кінцевих доходів населення без зміни відповідності між результатами праці та її оплатою; впливає на структуру кінцевих доходів населення, а отже, і на структуру потреб населення та дозволяє обкладати доходи громадян з різних джерел. [1, с.423].

Можемо дійти висновку, щоБПП є невід'ємною складовою фінансової політики та важливим інструментом регулювання економічних процесів в державі. Вона здійснює фіскальну, регулюючу та стимулюючу функції, забезпечуючи водночасекономічну спроможність держави виконувати покладені на неї функції та регулювання економічних процесів у державі та напрямку розвитку економічної системи. Шляхи її застосування залежать від економічних умов, в яких перебуває економічна система певної країни, та цілей, поставлених перед урядом, що приймає відповідні рішення.

Організація функціонування ефективного механізму оподаткування доходів фізичних осіб можлива лише за умови вибору оптимальних податкових інструментів. Найбільш перспективним інструментарієм повинні стати ставки і пільги. Саме визначення дієвості використання ставок і пільг є однією з найважливіших складових процесу оподаткування, оскільки вони мають взаємозворотній зв'язок.

Таким чином,ПДФО виконує важливу фіскальну та соціально-регулятивну функції, а оподаткування фізичних осіб є важливим та ефективнимважелем для податкової системи, оскільки включає використання її фіскальнихта регулюючих механізмів. Оподаткування доходів населення впливає на рівеньжиття громадян, добробут населення, а також на соціально-економічнийрозвиток країни в загальному.

1.2. Зарубіжний досвід побудови системи оподаткування фізичних осіб

Сьогодні ПДФО є одним з основних джерел надходження до бюджету України. Кожна держава створює свою податкову систему на основі власних національних особливостей і традицій, соціальноекономічного становища та рівня розвитку ринкових відносин, але також й обов'язково із врахуванням досвіду інших країн. При цьому, кожна держава визнає свою власну податкову систему недосконалою, далекою від оптимального варіанта, і завжди зважає на податкову практику інших країн, здійснюючи запозичення хоча б окремих елементів у сфері оподаткування, безперервно модифікуючи й удосконалюючи власну податкову систему[58, с. 72].

Слід відмітити, що в різних країнах по-різному розуміється сутність категорії «податок»: в Німеччині – це підтримка, яку громадяни надають державі; у Великобританії – це обов'язок перед державою; у США податок розуміється як «такса»; у Франції – як обов'язкова плата[57, с.265]. Для нашої держави, на жаль, розуміння даної фінансової категорії зводиться лише до примусового платежу.

Можна виділити певні особливості оподаткування ПДФО в різних країнах. У кожній країні порядок оподаткування податком різний, існує дві загальноприйняті системи оподаткування за кордоном: шедулярна та глобальна. При першій системі податок поділяють на дві частини. З першої частини податок стягується за загальною ставкою, а з другої – за прогресивною. При цьому при глобальній системі повністю стягується податок, з прогресивною шкалою ставок залежно від рівня сукупного доходу. Окрім цього в багатьох країнах використовується механізм «сплітінгу» при розрахунку ПДФО. Використання цього механізму дозволяє визначити середню величину доходу в розрахунку на

одну особу й визначити загальну суму податкового зобов'язання, виходячи саме з середньої величини доходу. [15, с.324]. Також виокремлюють декілька типів систем оподаткування доходів фізичних осіб, які функціонують у різних країнах світу (Додаток А).

Порівняльний аналіз елементів сплати податку на доходи фізичних осіб країн Євразії, зокрема Великобританії, як однієї із найрозвинітіших країн світу та Європи, Японії – економічно розвинуту країну Азії, Польщі як країну яка вийшла з СНД та України (Додатку Б).

Англійська правова система сьогодні не без підстав сприймається експертами у сфері законодавства як еталон. У Великій Британії ПДФО є основною формою прямого особистого оподаткуваннята забезпечує до 30% доходів державного бюджету. Податок стягується у вигляді пропорції доходів особи, яку збирає та перераховує до бюджету Королівська служба доходів і зборів.Неоподатковуваний мінімум в Великій Британіїза рік становить 2790 фунтів стерлінгів[40].

Багаторівневою та з розгалуженою базою оподаткування є й системаприбуткового оподаткування Японії.Вона має складний механізм вирахувань: функціонує прогресивна система розрахунку неоподатковуваного мінімуму, розмір якого коливається від 0,65 млн ієн до 2,2 млн ієн в залежності від обсягу валового доходу та персональна знижка, яка додається до неоподатковуваного мінімуму й залежить від складу сім'ї[29].

В Польщі об'єктом оподаткування ПДФО є різні доходи, під якими розуміється надлишок суми доходу над коштами для їх отримання в данному податковому році, за винятком чітко звільнених від оподаткування.Один із способів розрахунку податку – це так звані податкові пороги. У Польщі є два податкових порога:якщо заробіток протягом року склав менше 85 528 злотих, ставка податку 18%, якщо більше - 32%До осіб, що здійснюють підприємницьку діяльність, застосовується так званий лінійний податок, який становить 19% від отриманого доходу[28].

У нашій країні були спроби запровадження прогресивної шкали стягнення податків, але вони не завершилися успіхом. Перелік європейських країн, які мають максимальні ставки податку на дохід фізичних осіб протягом 2016 - 2018 роки, наведений в табл.1.1., а найнижчі ставки в табл. 1.2.

Таблиця 1.1.

Максимальні ставки податку з доходів громадян

Країна	Ставка, %		
	2016	2017	2018
Данія	55,4	55,6	58,5
Бельгія	50	50	50
Португалія	42	48	48
Франція	75	45	45
Іспанія	45	45	45
Німеччина	45	45	45

Джерело: побудовано автором на основі даних [5, 39, 42, 44, 54, 60, 62]

Таблиця 1.2.

Мінімальні ставки податку з доходів громадян

Країна	Ставка, %		
	2016	2017	2018
Румунія	16	16	16
Угорщина	15	15	15
Литва	15	15	15
Росія	13	13	13
Білорусія	13	13	13
Болгарія	10	10	10

Джерело: побудовано автором на основі даних [54]

Взагалі, особливість європейської системи оподаткування полягає в тому, що її утворюють на основі прогресивної шкали. Наприклад, у Франції розрахунок ПДФО робить податкова служба. Згідно з французькою системою доходи поділяються на 8 категорій, кожна з яких має свою методику розрахунку, в якій враховують застосовані пільги і відрахування. Особливістю є те, що податок розраховують на родину і він береться з доходів за прогресивною шкалою (від 0 до 45%). Варто відзначити, що у Франції два роки тому був негативний досвід запровадження надвисокої ставки – 75%, при перевищенні доходу сім'ї 1 млн. євро, а на сьогодні максимальна ставка(45%) застосовується, якщо дохід сім'ї

дорівнює 153 783євро[5].Що ж стосується оподаткування в Німеччині, то діє така ж система оподаткування, як і у Франції[44]

У Швеції за кожним платником ПДФО закріплюється реєстраційний номер, а також рахунок, на який перераховується податок та діють окремі умови оподаткування резидентів та нерезидентів. Для останніх діє єдина ставка 25 % незалежно від суми доходу. Резиденти сплачують податок двох видів: муніципальний – дохід до визначеної суми оподатковується за ставкою 32%; національний податок – понад 80% працівників, які мають доходи, менші за визначену суму, звільнені від його сплати. Для громадян, які мають доходи, що перевищують визначену суму, ставка становить 20 %. Для тих, хто має великі доходи ставка становить 50%, середні – 30%, а для низькооплачуваних працівників – 24 %.[8].

У Норвегії офіційно публікуються дані із платників податків і податків. Резиденти сплачують національний і місцевий податок з усіх доходів, які були одержані в країні та за її межами. ПДФО з річної зарплати обчислюють за ставкою 9,5%, якщо дохід – від 220 501 до 248 500 норвезьких крон[38].

В Іспанії декларація про доходи резидента включає всі доходи, які він одержав по всьому світі; незалежно від місця проживання його статус визначається на весь податковий період. Податок розраховується за ставкою від 24 до 52%. Якщо дохід становить 300 000€, то застосовується ставка 52%[42].

У Франції існують особливі правила оподаткування доходів, одержаних від операцій з нерухомістю, цінними паперами та іншими. Зокрема, дохід від продажу за високою ціною нерухомості зараховується в оподаткований дохід у році фактичного продажу, проте від податку звільняються доходи від продажу основного житла, що знаходиться у власності не менше 32 років. Диференційована ставка податку діє залежно від терміну, протягом якого будівля перебуває у власності продавця, максимальна ставка, - якщо менше 2 років. Доходи від цінних паперів оподатковуються за ставкою 26%; від дорогоцінних металів – 8% ціни продажу[5].

ПДФО у Німеччині включає два види податку: податок на заробітну плату і податок з капіталу. При визначенні першого застосовуються спеціальні

інструменти: «податкові класи», «податкові карти», «податкові таблиці». Шість податкових класів групують робітників та службовців залежно від їх сімейного стану, кількості працюючих у сім'ї, спільного чи окремого ведення обліку отримуваних доходів, наявності дітей[44].

ПДФО з громадян забезпечує понад половину загального обсягу федеральних податкових надходжень і є найвагомішим із усіх джерел доходів Федерального бюджету США. Відповідно до системи оподаткування доходів громадян США, оподаткування може здійснюватися як кожного громадянина окремо, так і сім'ї загалом. При цьому платники податку поділяються на чотири категорії, які оподатковуються за різними ставками залежно від доходу. Ставка оподаткування коливається від 15 до 39,6 %[53].

На підставі проведеного аналізу можна виокремити спільні та відмінні риси щодо сплати ПДФО в Україні та в ЄС (табл. 1.3.).

Таблиця 1.3.

Спільні та відмінні риси щодо сплати ПДФО в Україні та країнах ЄС

Спільне	Відмінне
1. ПДФО застосовується в усіх країнах світу. 2. Декларування доходів громадян. 3. Передбачено застосування спрощених технологій оподаткування. 4. Існує знижка оподаткованого доходу залежно від кількості дітей у сім'ї. 5. Державний контроль та адміністрування. 6. Передбачена система податкових пільг. 7. Податок на доходи фізичних осіб є одним з основних джерел надходження до бюджету країни. 8. Однакова сутність та риси податкових систем України та країн ЄС.	1. Прозорість та відкритість оподаткування ПДФО. 2. Прогресивна шкала оподаткування доходів. 3. Існує нульова ставка оподаткування доходів громадян за низького рівня доходів. 4. Правила оподаткування ПДФО в ЄС встановлюються органами місцевого самоврядування, а не на загальнодержавному рівні. 5. Більшість країн Євросоюзу стягують податки на всі доходи, отримані в країні або за її межами. 6. Надання соціальних пільг у справлянні ПДФО не окремим фізичним особам, а сім'ям. 7. Майже у всіх європейських країнах існує податок на розкіш.

Джерело: побудовано автором на основі даних [35, 58]

Розглянувши переваги системи сплати ПДФО у зарубіжних країнах та порівнявши їх із сучасною системою оподаткування в Україні, варто відзначити, що прозорість та відкритість – основні правила податкової системи. Проведений аналіз показує, що ПДФО може бути представленим одним податком або кількома, стягуватись за прогресивною шкалою, належати до місцевих чи загальнодержавних податків та направлятись до одного чи кількох суб'єктів

оподаткування, щовизначає його регулятивну ефективність. Протев Україні найважливішими базами оподаткування ПДФО є заробітна плата та проценти. Саме подальше удосконалення механізмів адміністрування ПДФО може підсилити роль цього податку.

РОЗДІЛ 2. ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

2.1. Аналіз надходжень податку на доходи фізичних осіб до зведеного та місцевих бюджетів України протягом 2013-2017рр.

Оцінити фіскальну функцію з податку на доходи фізичних осіб можна на основі динаміки надходжень з податку до бюджету України. Перед проведенням аналізу доцільно буде визначити порядок розподілу ПДФО до бюджету, відповідно до Бюджетного кодексу України (далі – БКУ) на 2018 рік, передбачає стягнення:

1. До доходів Державного бюджету України (далі – ДБУ) (ст. 29 БКУ):
 - 25 % податку на доходи фізичних осіб на відповідній території України (крім території міст Києва та Севастополя);
 - 60 % - на території міста Києва.
2. До доходів Місцевих бюджетів України (далі – МБУ) (ст. 64 БКУ):
 - 60% ПДФО по всій території України, крім міста Київ та Севастополь (крім пасивних доходів фізичних осіб (проценти на поточний або депозитний (вкладний) банківський рахунок, проценти на вклад (депозит) у кредитній спілці);
 - 40% ПДФО у місті Києві (крім пасивних доходів фізичних осіб (проценти на поточний або депозитний (вкладний) банківський рахунок, проценти на вклад (депозит) у кредитній спілці);
3. До обласних бюджетів - 15% (відповідно ст. 66 БКУ)[2].

Податковим агентам та особам, відповідальним за оподаткування доходів, окрім порядку перерахування ПДФО до бюджету необхідно також дотримуватися строків сплати податку, установлених ПКУ для різних видів доходів. В додатку В представлено інформацію про те, коли слід перераховувати ПДФО до бюджету при отриманні доходів для найбільш поширених ситуацій, а в Додатку Г наведено ставки ПДФО у 2018 році.

З точки зору мети роботи, перш за все, варто звернути увагу на динаміку та структуру надходжень ПДФО до зведеного (далі – ЗБУ) та МБУ. Що стосується обрання горизонту аналізу, то будемо розглядати період із 2013 р. по 2017 рр. з інтервалом в один рік.

Державна політика в сфері розподілу ПДФО між МБУ та ДБУ протягом 2013-2016 рр. була неоднозначною. Протягом 2013-2014 рр. даний податок був джерелом наповнення місцевих бюджетів, при цьому спостерігалась незначна тенденція щодо зниження його структури після 2015 року.

ПДФО відіграє домінуючу роль у наповненні дохідної частини бюджету України. Він посідає друге місце, після ПДВ, за обсягами надходження: частка ПДВ у 2017 році становила 434041 млн. грн. або 52,4 % доходів ЗБУ, що становить більше половини надходжень бюджету, а ПДФО – 185686 млн. грн. або 22,42 %. За останні роки в Україні спостерігається позитивна тенденція надходжень від податку з доходів фізичних осіб, що чітко видно на рис. 2.1.

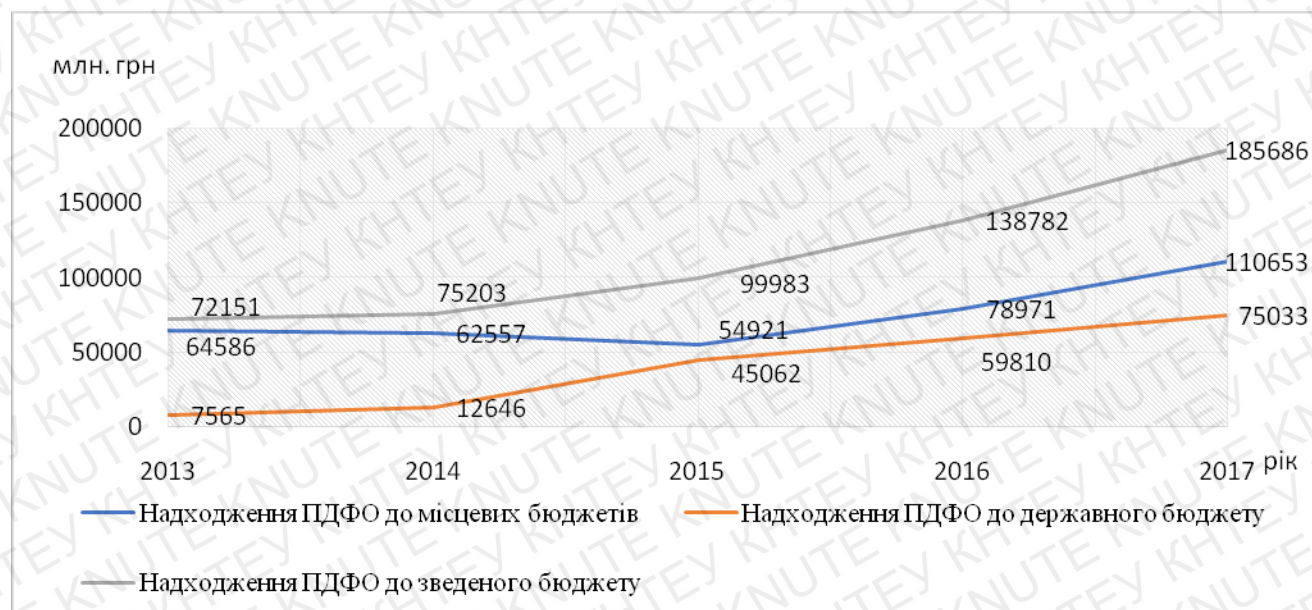

Рис.2.1. Динаміка надходжень ПДФО до різних рівнів бюджетної системи України у 2013 – 2017 рр

Джерело: побудовано автором на основі даних [33]

Проаналізувавши надходження ПДФО до бюджетів України спостерігається чітка тенденція до зростання. Тому, введення ставки 18% в 2016 році та впровадження податкової соціальної пільги для громадян з низьким рівнем доходів та інші фактори позитивно вплинули на розмір надходжень до бюджету від цього податку, легалізацію доходів громадян та налагодження їх податкової культури.

Позитивна тенденція надходжень з податку на доходи фізичних осіб не може значною мірою характеризувати політику держави, так як обсяг даних надходжень залежить від наступних факторів: збільшення кількості платників податку, легалізація доходів платників, рівень заробітної плати в країні, рівень мінімальної заробітної плати в країні та можливість застосування податкової соціальної пільги, рівень зайнятості та зростання загального добробуту населення в країні. Тобто це здебільшого фактори, які залежать від інфляційних очікувань та прожиткового рівня країни. Сама ж політика держави в справлянні даного податку визначається порядком встановлення, встягнення та контролю, відповідальністю учасників податкових відносин, системою податкових органів України тощо.

Розглянемо частку надходжень ПДФО до зведеного бюджету України на початок та кінець аналізованого періоду (рис.2.2).

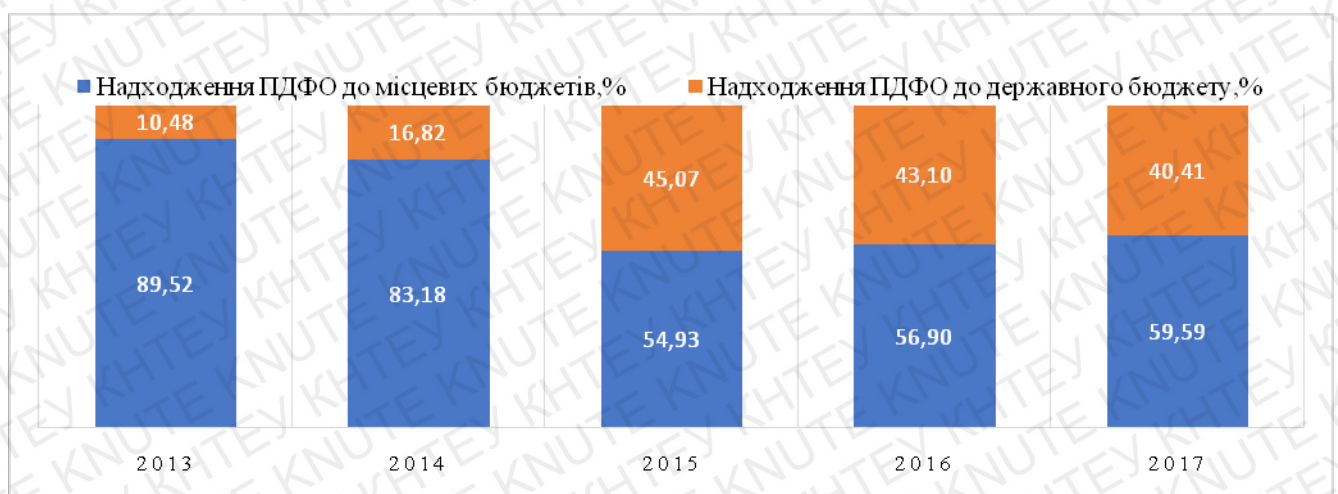

Рис.2.2. Частка надходжень ПДФО до зведеного бюджету у 2013 - 2017 рр.

Джерело: побудовано автором на основі даних [33]

Як ми бачимо, у 2013 році у структурі ЗБУ переважали надходження ПДФО до місцевих бюджетів, а вже в 2017 році надходження - скоротилися. Цьому посприяло те, що в 2015 р. реалізація Програми Кабінету Міністрів України «Відновлення України» зумовила зміну структури перерозподілу ПДФО між ДБУ та МБУ, що було затверджено в Законі України «Про Державний бюджет України на 2015 рік» та БКУ. Така тенденція є цілком логічною, оскільки ПДФО є загальнодержавним податком, а доходи місцевих бюджетів повинні формуватися більшою мірою за рахунок місцевих податків та власних надходжень. Саме ці джерела мають забезпечувати фінансову базу місцевого самоврядування та мати позитивну динаміку до свого зростання.

За останні п'ять років спостерігається впевнений зріст доходів ЗБУ з 341165 млн.грн. у 2013 році до 828159 млн грн. у 2017 році. Розрахуємо частку ПДФО у доходах ЗБУ та темп росту надходжень та занесемо дані до таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Обсяги сплати ПДФО до Зведеного бюджету України за 2013-2017 рр.

Показник	Рік				
	2013	2014	2015	2016	2017
Доходи зведеного бюджету України (ЗБУ), млн.грн.	341165	355428	507636	650782	828159
Надходження до ЗБУ від ПДФО, млн.грн	72151	75203	99983	138782	185686
Частка ПДФО у доходах ЗБУ, %	21,15	21,16	19,70	21,33	22,42
Темп росту надходжень, у % до попереднього періоду	-	104,23	132,95	138,81	133,80

Джерело: побудовано автором на основі даних [33]

Проаналізувавши обсяги ПДФО до ЗБУ за останні 5 років спостерігається збільшення надходжень, частка надходжень податку у доходах зведеного бюджету становила 21,15% у 2013 році та зросла до 22,42% у 2017 році, але в 2015 році надходження податку складала меншу частину – 19,7% ЗБУ. Зростання надходжень від ПДФО свідчить про зростання номінальних доходів населення, в

першу чергу за рахунок зростання номінальної заробітної плати і підвищення фіскальної ефективності податку.

Податок на доходи фізичних осіб і на сьогодні продовжує зберігати позицію найвагомішого за обсягом джерела дохідної частини місцевих бюджетів. За 2017 р. надходження податку склало 110653 млн. грн, що на 154103 млн. грн більше, ніж у минулому році і на 46067 млн. грн більше, ніж у 2013 році. Динаміку надходжень ПДФО до місцевих бюджетів України наведено у табл.2.2.

Таблиця 2.2.

Динаміка надходження ПДФО до місцевих бюджетів України за 2013 – 2017 рр.

Показник	Рік				
	2013	2014	2015	2016	2017
Доходи місцевих бюджетів, млн.грн.	78388	75250	98218	146902	201005
Надходження ПДФО, млн.грн	64586	62557	54921	78971	110653
Частка ПДФО у місцевих бюджетах, %	82,39	83,13	55,92	53,76	55,05
Темп росту надходжень, у % до попереднього періоду	-	96,86	87,79	143,79	140,12

Джерело: побудовано автором на основі даних [33]

Доходи МБУ у 2013 році становили 78388 млн грн, в 2017 році вони збільшились більше ніж у два рази і становили 201005 млн.грн. Доходив 2015 року почали збільшуватись у звязку з тим, що в грудні 2014 року разом з бюджетом на наступний рік Верховна Рада прийняла закон про реформу міжбюджетних відносин, який у свою чергу кардинально змінив фінансові потоки між державним і місцевими бюджетами на користь останніх. Надходження ПДФО збільшилися у звязку зі зміною правил сплати даного податку, адже 60% сплаченого ПДФО почало надходити до місцевих бюджетів України та за рахунок збільшення ставки у 2016 році до 18%.

Проаналізуємо дані державної казначейської служби України щодо структури ПДФО за джерелами до зведеного бюджету протягом 2013 – 2017 рр. та розрахуємо абсолютне та відносне відхилення надходжень 2017 року до

попереднього і до початку аналізованого періоду, тобто 2013 року (див.Додаток Д).Протягом аналізованого періоду спостерігається значний ріст податкових надходжень з доходів фізичних осіб.Найбільшу частину надходжень становить ПДФО із заробітної плати 139736 млн.грн. у 2017 році, друге місце займає військовий збір (15067 млн.грн.). Відбулось значне зростання з 2013 до 2017 року майже по всім показникам, окрім доходів у формі заробітної плати шахтарів-працівників, так як після 2015 року вони не надходили до бюджету. ПДФО із доходу у вигляді процентів зменшилось на 1595 млнгрну 2017 році порівняно з 2016 роком, також в цей період зменшились надходження від оподаткування пенсійних витрат – на 276 млн грн.

Розглянемо структуру ПДФО за джерелами до ЗБУ у 2017 році на рис.2.3.

Рис. 2.3. Структура ПДФО за джерелами до зведеного бюджету у 2017 році, %
Джерело: побудовано автором на основі даних [33]

На даній діаграмі чітко видно, що надходження податку на доходи фізичних осіб із заробітної плати переважають у доходах зведеного бюджету України, та становлять 75,25% всіх надходжень, на решту – 24,75% припадають інші надходження.

Проаналізуємо дані державної казначейської служби України щодо структури ПДФО до місцевих бюджетів та складемо їх динаміку протягом 2013 – 2017 рр. та (див. Додаток Е).За аналізований період статистичні дані свідчать про ефективність проведених реформ законодавства та про підвищення ролі ПДФО як бюджетоутворюючого чинника. У 2017 р. податок на доходи фізичних осіб попри

переспрямування його значної частки до державного бюджету продовжує зберігати позицію найвагомішого за обсягом джерела дохідної частини місцевих бюджетів. Надходження цього податку становило 110653 млн.грн.

Найбільше відхилення від 2017 року до 2013 і 2016 року спостерігалось з доходів із заробітної плати, воно становило 38305 млнгрн та 28804 млнгрн відповідно. Від'ємне значення спостерігалось за ПДФО за результатами річного декларування у 2017 році, воно зменшилось на 20 млнгрн відносно 2013 року, але більшилось на 436 млнгрн відносно 2016 року. Податок на доходи фізичних осіб від оподаткування пенсійних витрат в 2017 році відносно 2016 року зменшився на 176 млнгрн, а в 2013 дані надходження взагалі відсутні. За іншими показниками суттєвих змін не спостерігалось.

Зобразимо графічно частку ПДФО у доходах місцевих бюджетів у 2017 році на рис.2.4.

Рис. 2.4. Частка ПДФО у доходах місцевих бюджетів у 2017 році, %

Джерело: побудовано автором на основі даних [33]

Як свідчать дані рисунку відбулась аналогічна ситуація, як із доходами до зведеного бюджету України, ПДФО із заробітної плати становить 84,67 % у доходах місцевих бюджетів, або 93690 млнгрн, решта, а саме 15,33%, припадає на інші надходження місцевих бюджетів.

Можемо дійти висновку, що за даними аналізу спостерігалось збільшення надходжень податку на доходи фізичних осіб до зведеного та місцевих бюджетів України протягом 2013 – 2017рр., а основним джерелом доходів фізичних осіб є доходи у вигляді заробітної плати. Зростання надходжень від ПДФО свідчить про

зростання номінальних доходів населення, в першу чергу за рахунок зростання номінальної заробітної плати та підвищення фіскальної ефективності податку.

Отже, податок на доходи фізичних осіб є важливим інструментом формування дохідної частини зведеного та місцевих бюджетів України, що свідчить про значну фіскальну роль даного податку. Проте система оподаткування фізичних осіб в Україні є недосконалою і потребує суттєвих коректив.

2.2. Механізм нарахування податку на доходи фізичних осіб

ПДФО є одним із основних джерел доходів державного бюджету та виконує роль соціального регулятора, оскільки стосується кожного члена суспільства. Реформа податкового законодавства, зокрема прийняття ПКУ та змін до нього, внесла певні корективи у механізм нарахування податку на доходи фізичних осіб.

Проаналізувавши надходження ПДФО до ЗБУ та МБУ, було визначено, що податок із заробітної плати займає 75,5 % надходжень у 2017 році, а на інші 24,5 % припадають фактично сплачені суми з окремих доходів фізичних осіб, до яких слід віднести: виграші, призи, дарунки, проценти, дивіденти, роялті, продаж нерухомості, продаж рухомого майна, спадщина, доходи нерезидентів та іноземні доходи, пенсії.

Оскільки основним джерелом надходження ПДФО виступає податок із заробітної плати, то ми розглядаємо саме його. Заробітна плата є найстабільнішим об'єктом оподаткування доходів фізичних осіб, а постійні зміни у податковому законодавстві України є причиною частих помилок в її обліку та оподаткуванні, причиною неповного та несвоєчасного перерахування належних податків[12].

Розглянемо динаміку ПДФО із заробітної плати до ЗБУ протягом 2013 – 2017 рр на рис.2.5.

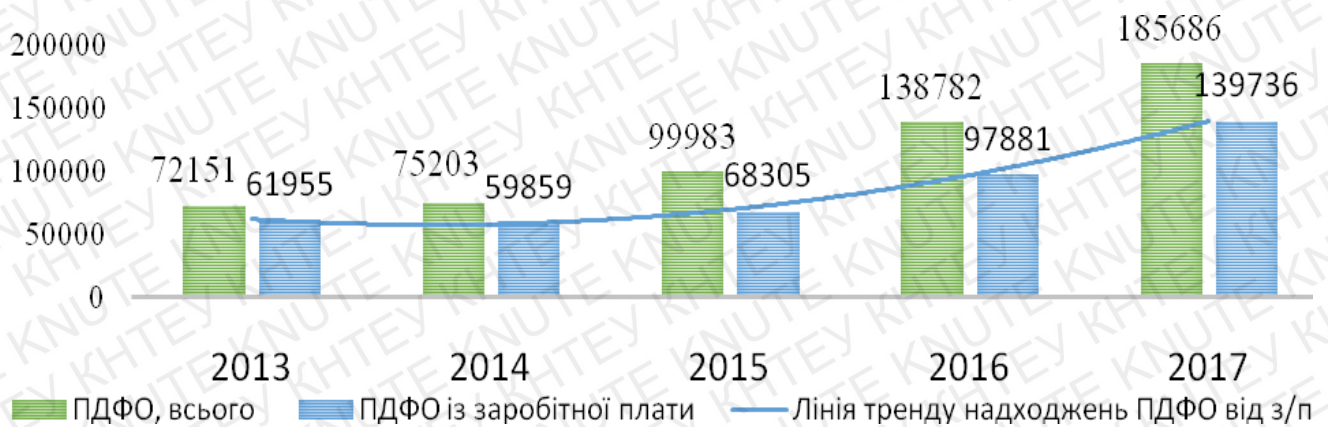

Рис.2.5. Динаміка фактично сплачених сум ПДФО із заробітної плати до ЗБУ протягом 2013 – 2017 рр., млн. грн.

Джерело: побудовано автором на основі даних [33]

Спостерігається поступове збільшення надходжень, що пов'язано з наслідками податкових реформ. Хоча план надходжень по ПДФО від заробітної плати на 2017 рік досить стриманий, особливо з огляду на двократне підвищення МЗП і пов'язані з цим очікування Уряду.

Фактичні надходження в 2017 році перевищили надходження попередніх років: на 41855 млн. грн у порівнянні з попереднім роком та на 77781 млн. грн з 2013 роком. Питома вага ПДФО із заробітної плати у 2017 році становила 75,25% доходів всіх надходжень фізичних осіб до ЗБУ, у 2016 році – 70,53%, у 2015 – 68,32%, а вже в 2014 році – 79,6% та в 2013 році – 85,87% в зв'язку зі зменшенням ставки єдиного соціального внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування до 22% та скасуванні 3,6% утримання з працівника.

Розрахунок ПДФО стосується всіх – працюючих осіб, фізичних осіб-підприємців, кожного, хто отримує доходи у будь-якій формі.

ПДФО розраховується із заробітної плати за ставкою 18% за формулою[50]:

$$\text{ПДФО} = (\text{ЗП} - \text{ПСП}) \times 0,18 \quad (2.1.)$$

де ЗП - нарахована заробітна плата,

ПСП – податкова соціальна пільга.

На розрахунок ПДФО впливають соціальні показники, які підлягають зміні кожного року. Прожитковий мінімум для працездатної особи на 1 липня 2018 року становить 1841 грн, він впливає на розмір граничного розміру доходу (далі –

ГРД) для отримання податкової соціальної пільги. Сам розмір мінімальної заробітної плати у 2018 році становить 3723 грн, і він не впливає на розрахунок ПДФО[48].

На сьогоднішній день, будь-який платник податку має право на зменшення суми загального місячного оподаткованого доходу, отримуваного від одного роботодавця у вигляді заробітної плати, розмір якого у 2018 році не перевищує ГРД – 2580 гривень (у розрахунку на місяць) ($1841 \times 1,4$ та округлюється до найближчих 10 гривень) на суму податкової соціальної пільги – 920 гривень 50 копійок ($1841,00 \times 50\%$). Також є ПСП 100%, 150% та 200%. Відобразимо їх схематично на рис. 2.6.

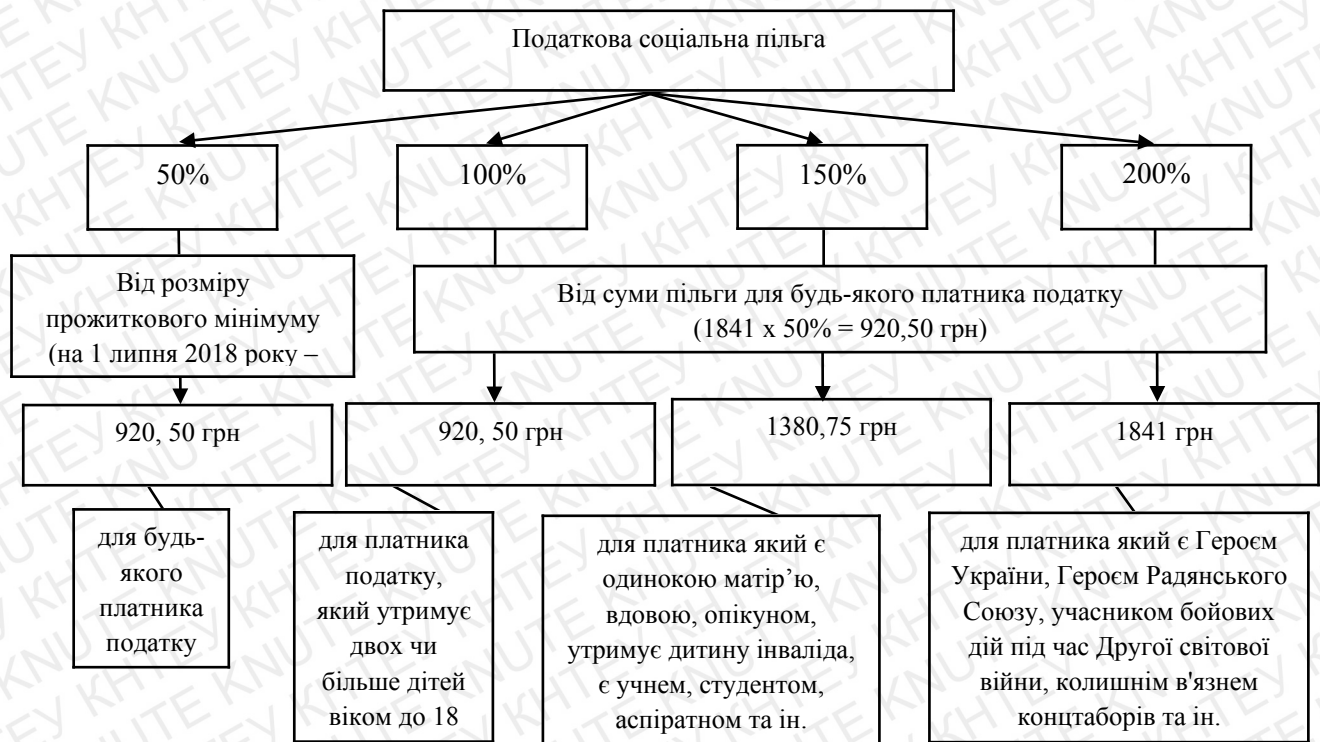

Рис. 2.6. Пільги платників ПДФО в Україні станом на 01.07.2018

Джерело: побудовано автором на основі даних [45, 48]

Таким чином, виходить що якщо працівнику нарахована мінімальна зарплата, то він не має права на ПСП, так як мінімальна ЗП (3723 грн) перевищує ГРД (2580 грн). Як виняток – це наявність 2-х чи більше дітей віком до 18 років, у цьому випадку розмір ГРД та ПСП збільшується кратно кількості дітей. При отриманні ПСП на дітей працівник втрачає право на ПСП “за себе”, тобто при 2-х

дітях ПСП буде тільки 1841 грн, а не $1841 + 920,5$. Тобто якщо працівник має двох дітей, то ГРД становитиме – 5156 грн., а ПСП - 1841

У випадку, що ЗП працівника перевищує ГРД, то формула розрахунку ПДФО набуває вид[48]:

$$\text{ПДФО} = \text{ЗП} \times 0,18 \quad (2.2)$$

Також при оподаткування ЗП з працівника стягується військовий збір (далі – ВЗ) у вигляді 1,5%[45]. Він сплачується як і ПДФО, з ЗП та усіх виплат, які прирівняні до неї, у тому числі допомоги з тимчасої непрацездатності та розраховується за формулою:

$$\text{ВЗ} = \text{ЗП} \times 0,015\% \quad (2.3)$$

Розглянемо в таблиці 2.3 деякі приклади розрахунку ПДФО та військового збору з платників податків з різними пільгами.

Таблиця 2.3.

Приклади розрахунку ПДФО з заробітної плати працівників

Показник	Якщо ЗП перевищує ГРД	Якщо ЗП менша ГДР	Якщо ЗП менша ГДР	Працівниця має 2-ох дітей та є одинокою матір'ю	Двоє дітей
Заробітна плата	3723	1800	2000	4700	5098
ПСП у %	-	50%	100%	150%	200%
ПСП, грн	-	920,5	920,5	1380,75*2	1841
ПДФО (18%), грн	670,14	158,31	194,31	348,93	586,26
Військовий збір (1,5%), грн	55,845	27,00	30,00	70,50	76,47
Всього податків, грн	725,985	185,31	224,31	419,43	662,73

Джерело: розраховано автором на основі даних [45,48]

На сьогоднішній день особливо актуальним для України є питання боротьби з тіньовою заробітною платою, існування якої пов'язано з надмірним податковим навантаженням на фонд оплати праці та невідповідністю існуючих стандартів оплати праці реальним потребам людей.

Показник податкового навантаження є основним індикатором успішності оподаткування доходів фізичних осіб, в тому числі й заробітної плати, проте його необумовлений рівень може провокувати приховування платниками своїх реального отриманих доходів.

На сьогодні механізм оподаткування доходів фізичних осіб (зокрема, оподаткування заробітної плати) створює податкове навантаження на доходи населення, цим саме сприяє ухиленню від оподаткування роботодавців відповідно до договорів ЦПХ, у зв'язку з влаштуванням працівників на півставки, оплати праці «в конвертах», рівню неофіційної зайнятості й розвитку тіньового сектору економіки. Існування високого рівня тіньової економіки є одним з головних показників, що свідчить про дискримінацію в розподілі податкового навантаження між платниками, невиконання базових принципів податкового законодавства, встановлених ПКУ. Тому існує необхідність дослідження та аналізу оподаткування заробітної плати.

Методики визначення податкового навантаження враховують тільки офіційно визнані доходи. Отже, реальне податкове навантаження буде меншим для осіб, які отримують доходи, не оподатковувані під час виплати внаслідок порушення податкового законодавства. Явище ухилення від оподаткування слід враховувати при розподілі податкового навантаження. Саме тому проблеми методичного забезпечення визначення показника податкового навантаження набувають особливої актуальності в сучасних умовах[21, с.702].

Податкове навантаження на фонд оплати праці складається: як з податкового навантаження на заробітну плату працівника, так і з податкового навантаження на фонд оплати праці підприємства.

Від рівня податкового навантаження на заробітну плату значною мірою залежить допустимий рівень оплати праці, який підприємство має змогу встановити для її виплати. Адже зі збільшенням фонду оплати праці відповідно збільшуються відрахування. Джерелом усіх цих нарахунків є фонд оплати праці.

Податкове навантаження на заробітну плату працівника дає змогу визначити частку утриманих податків і внесків із заробітної плати та до 2016 року розраховувалось за формулою[26, с.39]:

$$\text{ПНзп} = \frac{\text{ПДФОзп} + \text{Узп} + \text{Вз}}{\text{Зп}} \frac{\text{ПДФОзп} + \text{Узп} + \text{Вз}}{\text{Зп}} \times 100\% \quad (2.4)$$

де ПНзп – податкове навантаження на заробітну плату працівника, %;

ПДФОзп – утриманий податок на доходи фізичних осіб із заробітної плати, грн;

Узп – утриманий єдиний соціальний внесок із заробітної плати, грн.

З 2016 року в зв'язку з тим, що були скасовані утримання із заробітної плати формула має такий вигляд[26, с.39]:

$$\text{ПНзп} = \frac{\text{ПДФОзп} + \text{Вз}}{\text{Зп}} \times 100\% \quad (2.5)$$

Розрахунок зарплати до виплати та навантаження на неї залежно від розміру нарахованої заробітної плати подано у табл 2.4. В якості основи для розрахунку була взята мінімальна заробітна плата.

Таблиця 2.4.

Розрахунок податкового навантаження на працівника та роботодавця за системою оподаткування 2013 – 2017 років

Період	МЗП, грн/міс.	Розрахунок податкового навантаження на працівника, грн.				Податкове навантаження		Чиста з/п, грн	Розрахунок ПН на роботодавця, грн	ПН, %
		ПДФО	ЄСВ (3,6%)	ВЗ	Всього	%	на 1 грн.		ЄСВ	
01.01.2013	1147	172,1	41,3	17,2	230,6	20,10	0,25	916,4	424,8	37,3
01.01.2014	1218	182,7	43,8	18,3	244,8	20,10	0,25	973,2	450,7	57,1
01.01.2015	1218	182,7	43,8	18,3	244,8	20,10	0,25	973,2	450,7	57,1
01.01.2016	1378	248,0	0,0	20,7	268,7	19,50	0,24	1109,3	275,6	39,5
01.01.2017	3200	576,0	0,0	48,0	624,0	19,50	0,24	2576,0	640,0	39,5

Джерело: побудовано автором на основі даних [45,48]

Найменше податкове навантаження є за умови, що працівник має право на податкову соціальну пільгу. Відповідно до п.169.4.1. ПКУ право на це дає заробітна плата, що не перевищує розміру місячного прожиткового мінімуму для працездатної особи, встановленого на 1 січня звітного податкового року, помноженого на 1,4 та округленого до найближчих 10 гривень[45].

З таблиці 2.4. ми бачимо, що за умови нарахування працівникові заробітної плати у розмірі мінімальної заробітної плати навантаження на неї складає від 19,5% до 20,1%.

В Україні також підпадає під оподаткування навіть заробітна плата, що є меншою або дорівнює прожитковому мінімуму.

Таким чином, щоб виплатити працівнику, наприклад, 1378. грн чи 3200 грн мінімальної заробітної плати, підприємству необхідно сплатити податки і внески до бюджету на суму 275,6 грн та 640 грн. за системою 2016 – 2017 років при мінімальній заробітній платі працівника. А до 2016 року стягувалось з робітника 3,6% - єдиний соціальний внесок, 18% - податок на доходи фізичних осіб та нарахування на заробітну плату – єдиний соціальний внесок від 36,76% до 49,7% від класу професійного ризику виробництва, яких налічувалось 67.

Податкове навантаження на фонд оплати праці складає в середньому 24,5% для виплати 1 грн. заробітної плати підприємство має заплатити в бюджет від 0,24 грн до 0,25 грн., при цьому таке співвідношення не змінюється в залежності від розміру плати працівника.

Однією зі складових тіньової економіки є незадекларовані доходи фізичних осіб, які в даний момент досить складно точно обчислити, в тому числі доходи, отримані як тіньова заробітна плата.

Реальне податкове навантаження є меншим для осіб, які отримують тіньові доходи, що не оподатковуються під час виплати. Суб'єкти тіньової економіки споживають державні суспільні блага, ціною яких є податки, «безоплатно». Тіньова економіка призводить до недофінансування науки, освіти, охорони здоров'я, комунальної сфери тощо, через значні втрати державного та місцевих бюджетів у вигляді ненадходження відповідних сум ПДФО [32, с.110].

З 2016 року при зниженні ставки сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування вдвічі (з усередненого 41% до 22%) та скасування 3,6% утримання з працівника, надходження формально скоротилися лише на чверть.

А з початку 2017 року мінімальна заробітна плата зросла до 3200 грн., що спричинило активне обговорення в контексті збільшення витрат держави, впливу на інфляцію і потенційного виходу бізнесу з тіні.

Підприємства, в першу чергу, проводять свої розрахунки й аналізують свої витрати: податки і собівартість продукції. Щоб розуміти, як саме вплине збільшення мінімальної заробітної плати на підприємство, проаналізуємо вплив збільшення мінімальної зарплати на його бюджет. Для цього візьмемо такі, наприклад, умови: штат працівників 30 осіб із загальною зарплатою 250000 грн «на руки» в місяць. Нехай підприємство буде платник ПДВ, офіційна зарплата встановлена на рівні мінімальної заробітної плати, розрахунок яких наведено в таблиці 2.5.

Таблиця 2.5.

**Розрахунок витрат на виплату заробітної плати для підприємства
у 2016 та 2017 рр.**

Показник	2016 рік (МЗП 1600)	2017 рік (МЗП 3200)	2017р./2016 р., %
Фонд реальної з/п "на руки", грн	250000	250000	100
Кількість людей	30	30	100
Офіційна ставка, грн	1600	3200	200
Офіційний ФОП:	48000	96000	200
ЄСВ (22%), грн	10560	21120	200
ПДФО (18%), грн	8640	17280	200
Військовий збір (1,5%), грн	720	1440	200
Всього податків, грн	19920	39840	200
Всього витрат на виплату з/п, грн	269920	289840	107,38

Джерело: побудовано автором на основі даних [45,48]

Розрахувавши показники, прослідковуємо зростання витрат на ФОП у 2017 році порівняно з 2016 роком на 7,38%, що говорить про збільшення надходжень до бюджетів України за рахунок збільшення заробітної плати працівників. З одного боку, це трохи ускладнило життя бізнесу, так як довелося більше відраховувати на фонд оплати праці, але з іншого боку, в умовах зростання рівня інфляції та доларизації економіки країни, люди повинні отримувати належні

заробітні плати, а держава повинна виконувати свої функції за рахунок надходжень від податків.

Розглянемо динаміку фактично сплачених сум окремих доходів фізичних осіб до ЗБУ протягом останніх п'яти років (Додаток 3). Як свідчать дані, переважають надходження військового збору, в 2017 році вони становлять 15067 млн. грн. або 8,11% надходжень ПДФО до зведеного бюджету України, що більше ніж попередні роки, друге місце займають податки з грошового забезпечення, грошових винагород та інших виплат одержуваних військовослужбовцями та особами рядового і начальницького складу, що сплачується податковими агентами – 5,20 % питомої ваги надходжень ПДФО до ЗБУ, ПДФО із доходу у вигляді процентів – 3,24% та ПДФО за результатами річного декларування складають 1,93%.

У ході дослідження і аналізу ПКУ ми дійшли висновку про те, що в Україні, встановлено особливий порядок оподаткування окремих видів доходів фізичних осіб, розглянемо найголовніше та проблемне.

Щодо оподаткування виграшів та призів, можемо сказати, що оператор лотереї є податковим агентом, який у строки визначенні ПКУ для місячного податкового періоду, перераховує до бюджету загальну суму податку за ставкою 18% із загальної суми виграшів, виплачених гравцем за податковий період. У податковому розрахунку, який подають оператори лотерей, відображається загальна сума нарахованих у звітному періоді виграшів та загальна сума утриманого податку. Інформація про суми окремого виграшу та нарахованого на нього ПДФО, дані про переможців у порадковому розрахунку оператора не відображаються[45].

При оподаткуванні процентів встановлюється ставка податку на депозит у розмірі 18% та військовий збір 1,5%. Тобто реальний дохід дорівнює 0,805 від оголошеної ставки. Банки щомісяця звітують перед фіскальними органами про суму перерахованих податків. Але вони подають інформацію загальною сумою щодо всіх вкладників, без уточнення прізвищ і конкретних сум депозитів. Але є й депозити, які не оподатковуються. Послугу відкриття безподаткового депозиту

пропонує, наприклад, Приватбанк. Але тільки для тих клієнтів, які отримують на картку банку зарплату, пенсію або соціальні виплати[47].

Однією з найбільш значущих проблем оподаткування операцій продажу (обміну) рухомого та нерухомого майна полягає в поділі такого майна на рухоме і нерухоме. Так, наприклад, гараж, який немає фундаменту буде вважатися рухомим майном і порядок такого оподаткування буде здійснюватися згідно статті 173 ПКУ, тому що такий об'єкт не пов'язаний із земельною ділянкою, що дозволяє його перемішувати у просторі без зміни його призначення. З огляду на іншу ситуацію, у разі якщо гараж буде побудований, то такий об'єкт буде вважатися нерухомим майном. Також до таких спірних об'єктів можна віднести малі архітектурні споруди – альтанки, павільйони, навіси, паркові арки, вуличні меблі, сходи, огорожі, ворота, інформаційні стенди та інші елементи благоустрою визначені законодавством.

У 2018 році оподаткування спадщини та подарунків було змінено. Тобто за нульовою ставкою податку на доходи фізичних осіб тепер оподатковується спадщина, успадкована членами сім'ї спадкодавця першого та другого ступеня споріднення: батьки, чоловік або дружина, діти, у тому числі усиновлені, рідні брати та сестри, бабуса та дідусь, онуки. Щодо інших категорій то залишено без змін. Такий самий порядок оподаткування стосується і подарунків (5 %, від нерезидентів - 18 %)[71].

Щодо оподаткування пенсій, органи Пенсійного фонду України з березня 2018 року припинили утримання з пенсій або щомісячного довічного грошового утримання податку на доходи фізичних осіб та військового збору.

Отже, проаналізувавши механізм нарахування податку на доходи фізичних осіб, можемо дійти висновку, що заробітна плата є основним джерелом поповнення податку на доходи фізичних осіб до бюджету України. Але найбільшою проблемою в Україні, яка негативно впливає на соціальне забезпечення громадян є виплата зарплат в "конвертах". Звідси величезні суми недонадходження ПДФО до

бюджету, оскільки, за різними оцінками, близько 30% доходів знаходиться в "тіні". І тут держава повинна вживати заходи щодо детінізації доходів громадян.

Також проблемами оподаткування податку на доходи фізичних осіб в Україні є:

1. Система оподаткування не враховує досвід країн ЄС.
2. Відсутність прогресивної шкали оподаткування доходів фізичних осіб.
3. Низький рівень податкової культури.
4. Загальноприйнята практика ухилення роботодавців від сплати ПДФО.
5. Практично відсутня практика впровадження заходів щодо легалізації доходів громадян у тіньовому секторі економіки.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ОПОДАТКУВАННЯ ПОДАТКОМ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

3.1. Шляхи підвищення фіскального потенціалу податку на доходи фізичних осіб

Податок на доходи фізичних осіб в Україні повинен не лише забезпечувати державу фінансовими ресурсами, а й сприяти вирішенню соціально-економічних проблем у процесі розподілу ресурсів. Розподіл податкового навантаження між категоріями платників, між видами доходів і залежно від величини отриманого доходу не відповідає принципу соціальної справедливості оподаткування.

Здійснивши аналіз надходжень ПДФО до зведеного та місцевих бюджетів України протягом 2013-2017рр. спостерігалось збільшення надходжень. Для того, щоб зрозуміти, яка ситуація в Україні буде розвиватися в найближчі роки, на основі трендових моделей зробимо прогнозування надходжень ПДФО до ЗБУ, зокрема ДБУ та МБУ. Для прогнозу, надходжень ПДФО до зведеного бюджету

України, візьмемо дані обсягу надходжень податку за 2014 – 2018 рр, з яких значення за 2018 рік – це фактичні дані за 9 місяців 2018 року приведені до річних (див. рис. 3.1.)

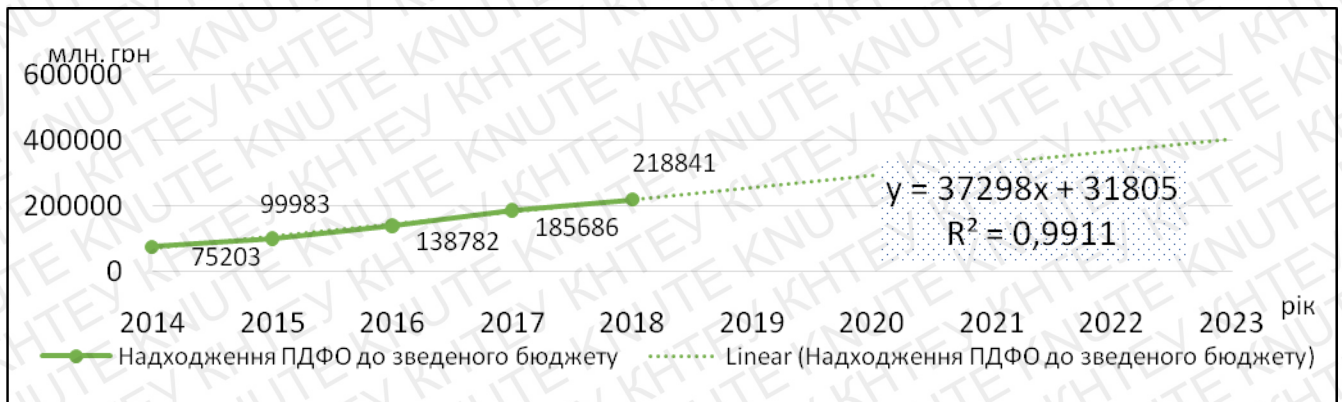

Рис. 3.1. Формування тренду надходжень ПДФО до зведеного бюджету України на 2019 – 2023 рр.

Джерело: побудовано автором на основі даних [33]

З трендової моделі простежується тенденцію до зростання обсягу надходжень ПДФО до зведеного бюджету України з 2014 року і на наступні 5 років.

Сформуємо також лінію тренду і для обсягу надходжень ПДФО до державного та місцевих бюджетів України на наступні 5 років. Для цього візьмемо дані обсягу надходжень ПДФО за 2014 – 2018 рр, з яких значення за 2018 рік – це фактичні дані за 9 місяців 2018 року приведені до річних. (див. рис.3.2.)

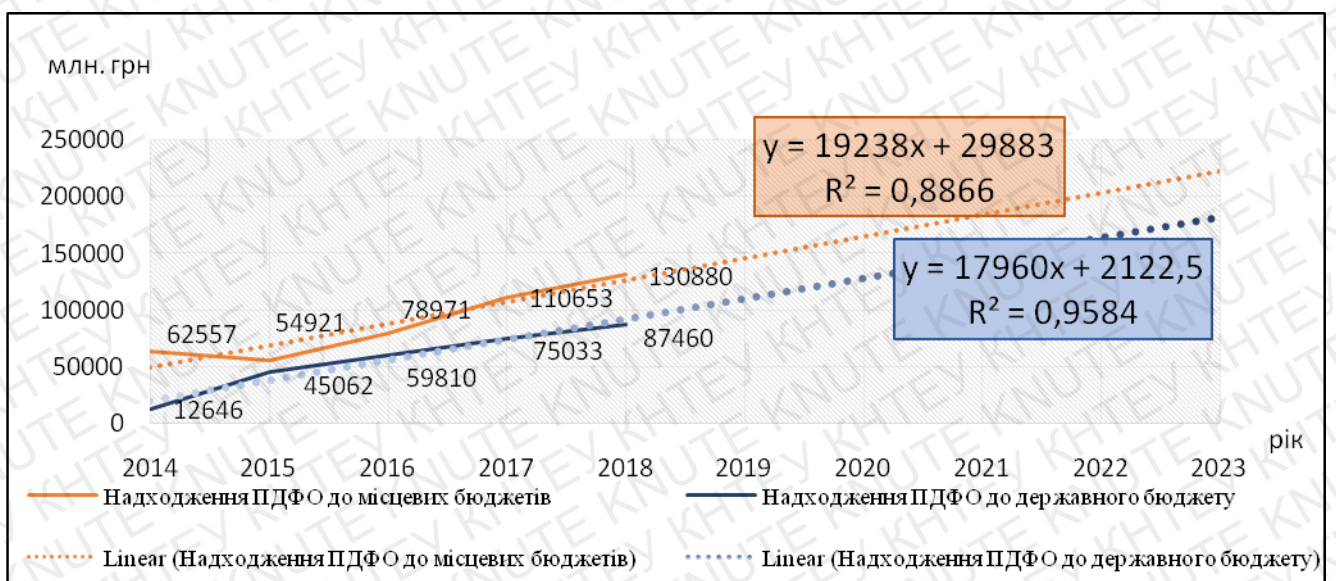

Рис. 3.2. Формування тренду надходжень ПДФО до державного та місцевих бюджетів України на 2019 – 2023 рр.

Джерело: побудовано автором на основі даних [33]

Постійне збільшення темпів зростання надходжень податку з часом свідчить про їхню нелінійну залежність. Для прогнозування величини надходжень ПДФО до зведеного бюджету України використаємо квадратичне рівняння регресії. Математична модель залежності обсягу надходжень податку на доходи фізичних осіб до ЗБУ від часу буде мати вигляд: $y=37298x+31805$; до державного бюджету – $y=17960x+2122,5$; до місцевих бюджетів – $y=19238x+29883$.

Коефіцієнти детермінації надходжень ПДФО до зведеного бюджету – $R^2 = 0,9911$, державного бюджету – $R^2 = 0,9584$, місцевих бюджетів – $R^2 = 0,8866$ показують, що зв'язок між факторами досить щільний і дану модель можна використовувати для прогнозування надходжень ПДФО до бюджетів України, адже чим вище коефіцієнт, тим вище вірогідність лінії.

Отже, за допомогою трендових моделей розрахуємопрогнозні показники надходжень ПДФО до зведеного бюджету, та державного та місцевих бюджетів України протягом 2019 -2023 років і відобразимо їх в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1.

Прогнозні показники надходжень ПДФО до зведеного, державного та місцевих бюджетів України протягом 2019-2023 рр., млн. грн.

Показник	Прогнозні дані				
	2019	2020	2021	2022	2023
<i>Надходження ПДФО до ЗБУ, млн.грн., $y=37298x+31805$, $R=0,9911$</i>	255593	292891	330189	367487	404785
<i>Темпи зростання у порівнянні до попереднього року (%)</i>	16,79	14,59	12,73	11,30	10,15
<i>Надходження ПДФО до ДБУ, млн.грн., $y=17960x+2122,5$, $R=0,9584$</i>	109883	127843	145803	163763	181723
<i>Темпи зростання у порівнянні до попереднього року (%)</i>	25,64	16,34	14,05	12,32	10,97
<i>Надходження ПДФО до МБУ, млн.грн., $y=19238x+29883$, $R=0,8866$</i>	145311	164549	183787	203025	222263
<i>Темпи зростання у порівнянні до попереднього року (%)</i>	11,03	13,24	11,69	10,47	9,48

Джерело: розраховано автором на основі даних [33]

Відповідно до отриманих даних можна зробити висновки, що упродовж прогнозних років спостерігатиметься подальше підвищення надходжень ПДФО до зведеного бюджету, до державного та місцевих бюджетів України до 404785 млн. грн., 181723 млн. грн. та 222263 млн.грн. відповідно. Прогнозна надходжень від ПДФО на 2019 – 2023 роки пов'язані, зокрема, з темпами зростання фонду оплати праці.

Як показує проведене з II розділі дослідження, діюча модель ПДФО не достатньо виконує свою соціально-економічну функцію, не забезпечує соціально-справедливого розподілу доходів між різними верствами населення. Зміни податкового законодавства призвели до звуження сфери застосування податкової соціальної пільги та зростання мінімальної заробітної плати. Тому проблема розроблення податкового інструментарію з метою посилення соціальної спрямованості ПДФО є надзвичайно актуальною. Перспективними напрямками майбутніх досліджень має бути розробка і вдосконалення механізму оподаткування доходів громадян у контексті забезпечення їх соціально-економічних інтересів.

Серед основних кроків на шляху вдосконалення процесу справляння даного податку може бути впровадження прогресивної шкали ставок ПДФО. Аналіз податкових моделей регулювання доходів фізичних осіб показав, що в більшості країн Європейського Союзу податок на доходи фізичних осіб будується на основі прогресивної шкали ставок. При цьому в більшості економічно розвинутих країн світу громадяни з невисокими зарплатами звільняються від сплати ПДФО. Натомість основний тягар наповнення бюджету лягає на заможні верстви населення, для яких встановлена прогресивна шкала оподаткування[13, с.86]. Значна кількість вчених-економістів у своїх працях зазначають про доцільність прогресивного оподаткування доходів, окремі з них пропонують та обґрунтовують власний підхід до диференційованої шкали оподаткування доходу.

Дослідивши зарубіжний досвід оподаткування доходів населення, а саме досвід країн-сусідів і тих, що знаходяться на інших континентах, а також

вивчивши рівень розшарування доходів громадян в Україні, пропонуємо власний підхід до побудови прогресивної шкали оподаткування доходів громадян.

Ми вважаємо, що Україні доцільно було б перейти на прогресивне оподаткування доходів громадян, але, в свою чергу, прогресія має бути розрахована таким чином, щоб врахувати реальний, наявний у цей час діапазон доходів громадян. І при цьому, за будь-якого доходу, вилучатись у вигляді податку може тільки частина доходу, яка йде на накопичення, і в жодному разі не зачіпати коштів, що витрачаються на споживання. Такий захід зняв би соціальне напруження в суспільстві та рівень податкового навантаження на малозабезпечені верстви населення України.

Прогресивне оподаткування обумовлене саме тим, що великі доходи порівняно з малими мають економічну силу, що прогресивно зростає, більшу силу накопичення. Великій економічній силі притаманна й більша платоспроможність, а тому вона може витримати й велике навантаження оподаткування, тобто прогресивний податок [3].

Рівень оподаткування фізичних осіб безпосередньо впливає на реальні особисті доходи значної частини населення, особливо тих, хто отримує основні доходи як заробітну плату. Оскільки основним джерелом доходів фізичних осіб є заробітна плата, то об'єктом моделювання є прогресивна шкала ставок ПДФО, що застосовуватиметься до доходу у вигляді заробітної плати. Нерівномірність у розподілі заробітної плати і податкового навантаження серед працівників в Україні є значною, що обумовлює необхідність застосування податкових інструментів з метою її вирівнювання.

Пропоновані податкові інструменти мають бути спрямовані на вирівнювання розподілу податкового навантаження серед фізичних осіб з різним розміром заробітної плати для зменшення соціальної диференціації. Для побудови шкали ставок було використано метод імітаційного моделювання. Важливо визначити показник або показники, застосування яких у процесі імітаційного моделювання дозволить обрати шкалу прогресивних ставок ПДФО.

На думку А. Верзуна, основним показником, який впливає на встановлення податкових ставок, є співвідношення доходів між найбагатшими і найбіднішими прошарками суспільства. Такий підхід не лише виправданий із позиції соціальної справедливості, це ще й непоганий стимул для ефективного функціонування економіки. Вилучаючи у найзабезпеченіших верств надлишки доходів через прогресивне оподаткування, держава все одно залишає їм достатньо коштів для споживання. Частину доходів, яку забирають у багатих, перерозподіляють на користь бідних верств, що стимулює загальний попит на товари і послуги. Як правило, держава може раціональніше розпорядитися надлишком вилучених коштів, ніж приватні особи. Однак науковці не наводять ніяких конкретних критеріїв визначення, яким має бути раціональне співвідношення між найбагатшими і найбіднішими прошарками суспільства[3].

Значення принципу соціальної справедливості в ПКУ розкривається через поняття платоспроможності платників податків. Погоджуючись зі А. Славковою, вважаємо, що розбіжність у поглядах на пропорційне та прогресивне оподаткування виявляється в різному трактуванні поняття платоспроможності. Представники пропорційного оподаткування під платоспроможністю розуміли дохід і майно платника податку, а прихильники прогресивного оподаткування – таку спроможність сплати, що порівнюється, з одного боку, з доходами і майновим станом, а з іншого – з позбавленням і жертвою, яка має бути однаковою для всіх платників. А. Маршалл писав, що якщо податок забере шилінг у бідняка і багатого, то першому завдасть великої шкоди, а другому – буде практично невідчутним. На його думку, щоб позбавлення було однаковим, необхідно обкласти більше не тільки абсолютно, але і відносно. Тому податок повинен бути не пропорційним, а прогресивним. На думку Е.Сакса, яка саме частина майна і доходів особи надходить державі, визначається граничною корисністю благ, відчужуваних від особи. Якщо взяти ту саму частку з двох нерівних запасів благ, гранична корисність цих часток буде неоднакова. Економічним підґрунтям оподаткування є рівність стягнутих цінностей, а не рівність жертви[19, с.708].

Зважаючи на викладене вище, вибір розміру прогресивних ставок пропонується здійснювати на основі таких показників: коефіцієнта соціальної захищеності та податкового навантаження. Коефіцієнт соціальної захищеності – це відношення заробітної плати після оподаткування до прожиткового мінімуму. Податкове навантаження – це відношення ПДФО до нарахованої заробітної плати. Свідченням нерівномірності розподілу податкового навантаження серед фізичних осіб з різним рівнем заробітної плати є незначний приріст показника податкового навантаження поряд зі значним приростом показника соціальної захищеності в розрізі розрядів доходу (границь заробітної плати для відповідної податкової ставки). При цьому обов’язковою умовою моделювання є недопущення падіння надходжень податку з доходів фізичних осіб з метою забезпечення принципу фіскальної достатності.

Ми розробили модель оподаткування трудових доходів фізичних осіб (див. рис.3.3.). В її основу покладено прогресивну шкалу та мінімальну заробітну плату. На нашу думку, доцільно буде зменшити ставку для фізичних осіб з низьким рівнем доходів і підвищити для найбільш заможних громадян. Удосконалена прогресивна шкала ставок ПДФО може стати вагомим інструментом перерозподілу доходів фізичних осіб. Ми вважаємо, що необхідно запровадити диференційовані ставки в оподаткуванні фізичних та юридичних осіб – 0%, 10%, 18% та 26%. При даних ставках податку, прогресія оподаткування згладить економічну нерівність; буде виконувати регуляторну функцію, змінюючи структуру виробництва на користь вітчизняних товарів масового вжитку; підвищить роль автоматичних стабілізаторів у процесі усунення інфляційних та рецесійних коливань. Вона обґрунтовує необхідність запровадження малопрогресивної шкали податку з доходів фізичних осіб, зокрема із заробітної плати.

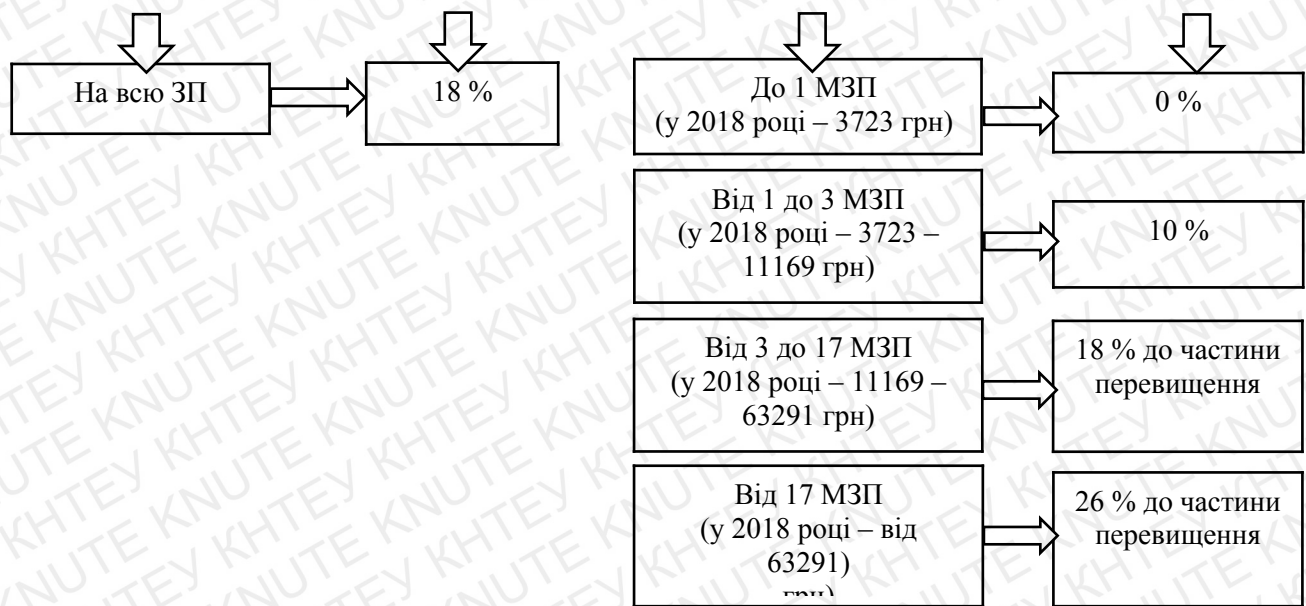

Рис.3.3. Модель прогресивної шкали оподаткування заробітної плати фізичних осіб

Джерело: побудовано автором на основі даних [44]

Відповідно до чинної моделі надходження ПДФО за 2017 рік склали 185686 млн. грн., а додаткові надходження в разі запровадження запропонованої моделі можуть скласти на 15 % більше за рік.

За умови обґрунтованого вибору податкового інструментарію при оподаткуванні особистих доходів відбуватиметься вирівнювання розподілу податкового навантаження, підвищення соціальної захищеності та збільшення податкових надходжень. Пропоновані зміни до ПДФО повинні враховувати сучасні принципи оподаткування та світові тенденції, а також будуватися з урахуванням існуючих соціально-економічних умов.

Таким чином, запропонований підхід до вибору розміру ставок податку на доходи фізичних осіб на основі моделювання, який на відміну від існуючих здійснюється з урахуванням коефіцієнта соціальної захищеності й податкового навантаження, дозволяє обґрунтувати прогресивні ставки ПДФО, що сприятиме зменшенню нерівномірності розподілу доходів у вигляді заробітної плати та податкового навантаження на фізичних осіб та збільшенню обсягу бюджетних надходжень. Запропонований підхід до вибору прогресивної шкали

оподаткування дозволить державним органам влади формувати адекватну сьогоднішнім економічним умовам стратегію державного та регіонального соціально-економічного розвитку.

3.2 Оптимізація оподаткування фізичних осіб як складова підвищення регулюючого спрямування системи прямого оподаткування

Україні необхідна така система оподаткування доходів фізичних осіб, елементи якої б відповідали сучасним принципам оподаткування, визначеними цілями економічної політики, світовим тенденціям та будуватися з урахуванням існуючих соціально-економічних умов.

Розглянувши переваги системи сплати податків з доходів фізичних осіб зарубіжних країн та порівнявши їх із сучасною системою оподаткування в Україні, варто відзначити, що прозорість та відкритість – основні правила податкової системи. Проведений аналіз показує, що ПДФО може бути представленим одним податком або кількома, стягуватись за прогресивною шкалою, належати до місцевих чи загальнодержавних податків та направлятись до одного чи кількох суб'єктів оподаткування, що визначає його регулятивну ефективність. Проте в Україні найважливішими базами оподаткування ПДФО є заробітна плата та проценти. Саме подальше удосконалення механізмів адміністрування ПДФО може підсилити роль цього податку.

Враховуючи досвід зарубіжних країн доцільно здійснити певні реформи в системі оподаткування.

По-перше, як ми вже розглянули у випускній кваліфікаційній роботі – це ввести прогресивну шкалу оподаткування залежно від сумарного доходу сім'ї.

По-друге, доцільно проводити роз'яснювальну роботу серед населення, яка дозволить зробити законодавчу базу більш зрозумілою. Коли людина буде краще розуміти, чому саме така сума податків стягується з її доходів та яким чином ці гроші потім будуть використані на її соціальні потреби, вона охоче сплатить цей податок. Проведення роз'яснювальної роботи серед населення надасть змогу налагодити зв'язок між податковими органами та населенням. [6, с.65].

По-третє, потрібно вдосконалити податкові пільги на доходи громадян. Впроваджуючи пільги держава в першу чергу підтримує діючих фізичних осіб у складний для них момент і водночас стимулює до подальшого розвитку своєї господарської діяльності. На початку використання пільг децю знизяться доходи до бюджетів і фондів, однак згодом, коли суб'єкти господарювання пройдуть етап становлення і почнуть ефективно працювати на нових умовах суми отриманих від таких фізичних осіб податків і зборів значно зростуть [19, с.708].

Домінуючим завданням реалізації податкової політики держави в цьому напрямі має стати комплексне поєднання загальнодержавних інтересів з інтересами суб'єктів господарювання, що виражається в рівноцінному забезпеченні таких критеріїв оптимізації податкової системи, як фіскальна достатність, економічна ефективність та соціальна справедливість.

Основними напрямками удосконалення оподаткування доходів фізичних осіб є такі: введення нового глобального підходу щодо визначення об'єкта оподаткування; впровадження нових законодавчих норм по надання податкових пільг; здійснення росту фіскальної ефективності і соціальної справедливості податку; впровадження нових форм і методів адміністрування податку на доходи фізичних осіб.

Можна стверджувати, що ПДФО виконує важливу фіскальну та соціально-регулятивну функції. Реформування податкового законодавства сприяло збільшенню податкових надходжень до бюджету та створило умови для підвищення впливу податку на рівень життя населення. Основним напрямком подальшого удосконалення законодавчої бази у цій сфері має стати зменшення податкового навантаження на соціально незахищені верстви населення та

зростання відповідальності платників податку за ухилення від оподаткування[68, с.774].

У суспільній культурі має закріпитися соціальна відповідальність щодо сплати податків громадянами та вкрай негативне ставлення до осіб, які ухиляються від їх сплати. Несплата податків має вважатися тяжким кримінальним злочином[11, с.66].

Отже, серед заходів щодо оптимізації процесу стягнення податку на доходи фізичних осіб та формування особистої податкової культури громадян у контексті фіскальної політики вважаємо за доцільне запропонувати введення найжорсткішої системи штрафів за нелегальне працевлаштування, мінімізацію та виплату заробітної плати “у конвертах” як для роботодавців, так і працівників. Серед таких способів впливу визначаються раптові перевірки підприємств та нищівні штрафи. При відсутності помітного результату від вищеперерахованих заходів можна ввести радикальну міру – кримінальну відповідальність.

З метою дотримання принципу соціальної справедливості пропонуємо зобов’язати усіх громадян декларувати свої доходи, оскільки на сьогодні, згідно з Податковим кодексом України, державні службовці, підприємці, особи, які займаються незалежною професійною діяльністю (нотаріуси, адвокати, художники, лікарі), а також громадяни, які отримували дохід протягом року без утримання податку податковим агентом зобов’язані щорічно декларувати свої доходи.

Обов’язкове декларування доходів потрібно впроваджувати без поспіху – така масштабна реформа належить втілювати в життя поетапно, упродовж кількох років, поступово збільшуючи категорії осіб, доходи яких належить декларувати.

Додатково має сенс організувати проведення безкоштовних семінарів, інформування через Internet та поштою платників про правила і особливості сплати податку на доходи фізичних осіб.

Зазначимо, що загальнообов’язкове декларування доходів громадян є доволі поширеною світовою практикою, яку швидкими темпами впроваджують все

більше країн як інструмент податкового контролю реальних доходів населення та боротьби з тіньовою економікою.

Особливої уваги зазначене питання набуває на фоні того факту, що лише за підрахунками Уряду питома вага “тіньового сегменту” економіки України становить понад 40%, а за підрахунками деяких експертів її частка навіть перевищує 60% ВВП.

Крім того, доволі проблемним є той факт, що, згідно з ПКУ, податок на доходи фізичних осіб сплачується підприємствами за найманих працівників [31, с. 45].

Світова практика показує, що в більшості випадків громадяни власноруч сплачують податок на свої доходи, що дає змогу їм більш чітко визначати, який обсяг свого доходу вони віддають до бюджету, і відповідно загострює несприйняття фактів неефективного використання бюджетних коштів. Більш чітке розуміння свого вкладу до бюджету стимулювало б відповідальність громадян за обсяг бюджетних послуг, який вони споживають, та спонукало до активних дій у напрямку контролю за витратами коштів місцевих бюджетів [16, с. 74].

Отже, нагальним є прийняття світової практики щодо сплати податку на доходи фізичних осіб особисто громадянами, що вимагатиме електронного декларування своїх доходів.

Іншим негативним аспектом сучасної практики стягнення податку на доходи фізичних осіб в Україні є те, що він надходить за місцем реєстрації суб'єкта господарювання – працедавця або його відокремленого підрозділу (філії), а не за місцем реєстрації чи проживання громадянина. Проте населення одержує переважну більшість соціальних послуг саме за місцем свого проживання.

Таким чином, порушується принцип еквівалентності обсягів сплати податків і обсягів одержання суспільних благ, сформований ще в моделі Тібу, за якою кожен член територіальної громади має сплатити обсяг послуг, який йому надають органи влади зазначеної спільноти.

Загалом, за висновками Тібу, умовою надання оптимального обсягу суспільних благ і послуг є конкуренція територіальних громад, що виникає в процесі міграції, а отже, і вибору жителями громад, які пропонують їм суспільні блага й послуги за найкращими, на їх думку, співвідношеннями сплачених податків (ціни) і результату (видів та обсягів суспільних благ і послуг).

Результатом такого “голосування ногами” є формування територіальних громад, що можуть надати оптимальний набір суспільних благ і послуг, який задовольнить їх потреби. Якщо кожна територіальна громада має сама покривати витрати на надання місцевих суспільних благ і послуг, то індивіди будуть зацікавлені вибирати громаду (“проголосувати ногами”), у межах якої надаються суспільні блага й послуги, які відповідають їх уподобанням, оскільки при цьому з’являється можливість розділити свої витрати з іншими індивідами, котрі мають аналогічні уподобання, тобто створити так званий “клуб за інтересами”. [26, с.39]

Найбільш ефективними заходами з покращення рівня стягнення податку на доходи фізичних осіб мають бути такі:

- запровадження загальнообов’язкового декларування доходів громадянами;
- сплата податку за місцем реєстрації (проживання) власне громадянами, а не суб’єктами господарювання – працедавцями за своєю юридичною адресою;
- надання на законодавчому рівні права органа місцевого самоврядування самостійно визначати ставки податку на своїй території.

Крім того, необхідно внести зміни до порядку розрахунку і компенсації нестачі доходів місцевих бюджетів, що враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів, у частині відмови від практики вилучення коштів місцевих бюджетів до дохідної частини державного бюджету [13, с.84].

Отже, вищенаведені дані показують, що рівень надходжень податку на доходи фізичних осіб залежить від кількості офіційно працевлаштованих громадян на певній території; важливо, щоб основна група населення отримувала заробітну плату на рівні середньому і вищому, оскільки мінімальна заробітна плата або заборгованість з її виплати спричиняє значний дефіцит місцевих

бюджетів, основна група соціально-культурних видатків здійснюється з місцевих бюджетів, а це свідчить, що за рахунок перерозподілу цей податок повертається цим громадянам у вигляді суспільних благ.

Досвід країн-учасниць ЄС засвідчив, що зниження верхньої межі оподаткування, по-перше, сприяло зростанню особистих заощаджень населення, що дало змогу використовувати вільні від оподаткування кошти на інвестиційні цілі, по-друге, сприяло збільшенню самого споживання, що, звичайно, дало імпульс для розвитку цілих галузей економіки, вплинуло на зниження рівня цін, знизило запаси товарної маси. Завдяки цьому зменшився рівень інфляції, зміцніла національна валюта. Загалом у багатьох країнах збільшився неоподатковуваний мінімум доходів громадян, що сприяло економічному зростанню[57, с.265].

Упровадження податків чи змін у податкових системах багатьох європейських країн супроводжується широкою агітаційною компанією щодо переваг і важливості тих чи інших кроків у сфері оподаткування. До такої роботи поряд із державними податковими органами залучаються і приватні кампанії. У нас цього немає, тому більшість населення сприймає запровадження податків негативно. А в деяких країнах ЄС запровадження тих чи інших законів можливе лише після отримання згоди населення шляхом референдуму[43, с.324].

Можливості збільшення доходів бюджету за рахунок виведення значної частини економіки з тіні важко переоцінити. Для досягнення цієї мети потрібні заходи, з одного боку, контрольно-карального характеру, з другого -у напрямку раціоналізації податкового законодавства. Треба створити у платників бажання добровільно сплачувати податки, тобто одержувати легальні високі доходи. В цілому в ході податкової реформи необхідний перехід від виконання податками переважно фіскальних функцій до переважно стимулювальних та регулювальних..

Не менш суттєвою є система податкових пільг, що веде до зменшення оподаткованого об'єкта. Вона має різноманітні форми і будується для кожного податку з урахуванням пріоритетів національної фіскальної політики. Використовуючи податкові пільги, держава регулює певні економічні процеси і забезпечує соціальний захист окремих видів діяльності та груп

населення. Перелік податкових пільг визначається законами України та інструкціями Міністерства фінансів України про порядок нарахування і сплати тих чи інших податків.

Звичайно, функціонування податкової соціальної пільги дещо послаблює податковий тиск на малозабезпечені категорії громадян. Проте, на нашу думку, нині вона не забезпечує виконання одного з визначальних у світовій практиці податкових відносин принципів соціальної та фіскальної політики, згідно з яким рівень доходу, що покриває базові потреби громадянина, звільняється від оподаткування. Крім того, в результаті поширення практики приховування доходів від оподаткування значна частина податкових соціальних пільг надається тим платникам, що насправді її не потребують, оскільки вони отримують порівняно високі доходи, які ними приховуються від оподаткування. Враховуючи це, на наше переконання, податкову соціальну пільгу слід замінити на звільнення від оподаткування частини заробітної плати за рахунок якої фінансуються витрати на транспортні послуги, на харчування, придбання товарів першої необхідності, тощо. Тобто, формально податкову соціальну пільгу, яка не виконує основне своє завдання – не підвищує належним чином доходу і спроможність малозабезпечених громадян можна просто відмінити, одночасно дозволивши включати до податкового кредиту більшу частину мінімально необхідних витрат [68, с. 773].

В будь-якому випадку, розмір неоподатковуваної частини доходів для фізичних осіб в Україні повинен бути значно вищим від величини чинної податкової соціальної пільги, що забезпечить як зростання купівельної спроможності порівняно небагатих громадян, так і підвищення розмірів надходжень до бюджету інших платежів, зокрема податків на споживання та податку на прибуток підприємств.

Враховуючи результати дослідження, беручи до уваги низькі доходи більшості громадян, а також рівень безробіття в нашій країні, за базу оподаткування для податку на доходи фізичних осіб доцільно застосовувати сукупний дохід усієї родини. Такий порядок можна запровадити як обов'язковий

для всіх платників податку, а також як альтернативу до загальної системи оподаткування доходів громадян, що закріплена Податковим кодексом України.

Крім того, досягти соціальної справедливості та максимального економічного ефекту при справлянні податку на доходи фізичних осіб, як показали результати дослідження, можливо лише шляхом запровадження прогресивної шкали ставок податку. При цьому верхня межа ставок за такого порядку оподаткування доходів громадян має бути досить високою. Поряд з цим, запропонована нами модель оподаткування доходів громадян повинна мати значний перелік встановлених соціальних, майнових вирахувань, податкових кредитів, або економічно обґрунтованого неоподаткованого мінімуму. Тому в майбутньому порядок справляння податку на доходи громадян буде досить громіздким, хоч і забезпечуватиме формування значної частини доходів бюджетів та вирівнюватиме купівельну спроможність мало забезпечених громадян.

Отже, ми виділили групу рекомендацій щодо вдосконалення механізму оподаткування доходів громадян:

1. Необхідність розширення бази оподаткування ПДФО (можливість залучення до оподаткування всіх доходів, які виплачують із державних цільових фондів, що одержуються як компенсація, відшкодування певних витрат, доходи від інтелектуальної власності).
2. Запровадження прогресивної шкали оподаткування доходів.
3. Вдосконалення пільгової політики щодо ПДФО (впровадження неоподаткованого мінімуму, упорядкування пільг соціально незахищеним громадянам та громадянам, що мають заслуги перед державою).
4. Впровадження засобів щодо підвищення ефективності податкового контролю (сприятиме подоланню зловживань щодо ухилення від сплати податків).
5. Легалізація доходів громадян від тіньової економічної діяльності.
6. Нарощування податкових надходжень до бюджету шляхом залучення таких резервів, як зростання доходів фізичних осіб, створення робочих місць, заходи щодо збільшення кількості працездатного населення та збільшення інвестицій в економіку.

7. Застосування комбінацій щодо використання ПДФО. Усі види доходів повинні мати особливий механізм оподаткування, який дійсно враховує особливості їх отримання, вагомість для платника та трудомісткість адміністрування.

8. Прогресивна шкала має використовувати помірні ставки від 10 до 34 %, що дасть змогу зменшити податкове навантаження на платників, які мають низький та середній рівень статку, та з часом підвищити його для платників, які мають високий рівень, що збільшить надходження до національного бюджету країни.

9. Варто перейняти успішний досвід країн ЄС щодо використання механізму дії ПДФО. Немає сенсу копіювати систему оподаткування, що діє у розвинених країнах ЄС, проте з огляду на їхній вдалий досвід можна впровадити деякі світові здобутки в національну систему оподаткування ПДФО.

10. Для розвитку бази оподаткування щодо ПДФО варто постійно здійснювати наукове, теоретичне та методологічне її обґрунтування.

11. Варто відмовитися від лише фіскального підходу до збільшення надходження до бюджету України. Основною метою вдосконалення ПДФО має бути підвищення рівня суспільного добробуту, що діє на користь самих платників податків. А це сприятиме підвищенню рівня податкової культури.

Запропоновані заходи, звільнятимуть від оподаткування доходи, які потрібні для забезпечення прожиткового мінімуму, необхідного для простого відновлення спроможності до праці, та враховують реальні можливості фізичних осіб сплачувати податок, що дозволяє реалізувати принцип соціальної справедливості. А також сприятимуть збільшенню надходжень до бюджету та підвищенню рівня життя громадян та покращення їхнього добробуту.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

ПДФО є основним бюджетоутворюючим податком, він відіграє значну роль у перерозподілі доходів громадян та забезпеченні фіскальної достатності

бюджету. За допомогою даного податку держава має можливість впливати на рівень доходів і накопичень громадян, він є соціальним регулятором, так як перерозподіляє доходи кожного члена суспільства, під час його сплати формуються взаємозв'язки платників з державою, так як кожен з них стає учасником бюджетного процесу щодо формування доходів держави.

Розглянувши зарубіжний досвід побудови системи оподаткування фізичних осіб та порівнявши їх із сучасною системою оподаткування в Україні, варто відзначити, що прозорість та відкритість – основні правила податкової системи. Проведений аналіз показує, що ПДФО може бути представленим одним податком або кількома, стягуватись за прогресивною шкалою, належати до місцевих чи загальнодержавних податків та направлятись до одного чи кількох суб'єктів оподаткування, що визначає його регулятивну ефективність.

Протягом аналізованого періоду, надходження ПДФО мали сталу тенденцію до зростання. Так, за 2013 р. вони становили 72,6 млрд. грн., тоді як за 2017 р. – уже 185,7 млрд. грн., тобто збільшилися на 113,1 млрд. грн. Найбільшу частину, а саме 139,8 млрд. грн. становить податок на доходи фізичних осіб, що сплачується податковими агентами, із доходів платника податку у вигляді заробітної плати.

Одним із ключових чинників, який вплинув на номінальне зростання надходжень ПДФО, є інфляція. Надходження ПДФО до ЗБУ в 2017 році були у 3 рази вищі за показники 2013 року. Реальних фіскальних ефектів від ПДФО не спостерігається незважаючи на постійне підвищення МЗП, зміни ставки оподаткування та інші новації в результаті податкових реформ 2014–2016 років. Більше того, у 2014–2015 роках реальні надходження ПДФО скоротилися. Це, в першу чергу, зумовлено зменшенням кількості платників податків у тому числі через анексію Криму та воєнний конфлікт на сході України, зростанням безробіття та еміграцію населення.

Нами було розглянуто механізм нарахування податку на доходи фізичних осіб та особливості оподаткування заробітної плати, так як вона є найбільшим джерелом надходжень ПДФО, також ми розглянули наведені приклади розрахунку ПДФО з заробітної плати працівників з різними ПСП. Ми визначили,

що найменше податкове навантаження є за умови, що працівник має право на ПСП, а за умови нарахування працівникові заробітної плати у розмірі МЗП навантаження на неї складає від 19,5% до 20,1%. Також було наведено розрахунок на виплату заробітної плати для підприємства за яким було зазначено, що виплати заробітної плати для ФОПів у 2017 році збільшились на 7,38% у порівнянні з попереднім роком, що говорить про збільшення надходжень до бюджетів України за рахунок збільшення заробітної плати працівників.

Для того, щоб зрозуміти, як ситуація в Україні буде розвиватися в найближчі роки, на основі трендових моделей ми зробили прогнозування надходжень ПДФО до ЗБУ, зокрема державного та місцевих бюджетів на 2019 – 2023 роки. Відповідно до отриманих даних можна зробити висновки, що упродовж прогнозних років спостерігатиметься подальше підвищення надходжень ПДФО до ЗБУ, ДБУ та МБУ до 404785 млн. грн., 181723 млн. грн. та 222263 млн. грн. відповідно, що пов'язано з темпами зростання фонду оплати праці.

У процесі дослідження з'ясовано, що однією з найбільших проблем в Україні, яка негативно впливає на соціальне забезпечення громадян, є виплата зарплат "в конвертах". Це є однією з причин виникнення дефіциту бюджету, оскільки, за різними оцінками, близько 30% доходів знаходиться в "тіні". І тут держава повинна вживати заходи щодо дітінізації доходів громадян. Також проблемами щодо сплати ПДФО у Україні є: система оподаткування не враховує досвід країн ЄС; відсутність прогресивної шкали оподаткування доходів; низький рівень податкової культури; загальноприйнята практика ухилення від сплати ПДФО, практично відсутня практика впровадження заходів щодо легалізації доходів громадян у тіньовому секторі економіки.

На нашу думку, з метою вдосконалення механізму справляння податку на доходи фізичних осіб необхідно запровадити прогресивну шкалу ставок цього платежу, дозволити платникам обирати порядок визначення бази справляння цього податку як сукупні доходи всіх членів родини, або ж як доходи окремого громадянина, а також передбачити, що сума, ПДФО, яку нині отримує місцевий

бюджет за місцем роботи його платника буде розподілятися між бюджетами населених пунктів, де він працює та проживає.

Розроблено модель оподаткування трудових доходів фізичних осіб. В її основу покладено прогресивну шкалу оподаткування. На нашу думку, доцільно буде зменшити ставку для фізичних осіб з низьким рівнем доходів і підвищити для найбільш заможних громадян. Удосконалена прогресивна шкала ставок ПДФО може стати вагомим інструментом перерозподілу доходів фізичних осіб. Ми вважаємо, що необхідно запровадити диференційовані ставки в оподаткуванні фізичних осіб – 0%, 10%, 18% та 26%. При даних ставках податку, прогресія оподаткування згладить економічну нерівність; буде виконувати регуляторну функцію, змінюючи структуру виробництва на користь вітчизняних товарів масового вжитку; підвищить роль автоматичних стабілізаторів у процесі усунення інфляційних коливань.

Також напрямками удосконалення оподаткування доходів фізичних осіб у складі фінансової системи є: введення нового глобального підходу щодо визначення об'єкта оподаткування, необхідність розширення бази оподаткування, здійснення росту фіскальної ефективності і соціальної справедливості податку, вдосконалення пільгової політики щодо ПДФО, легалізації доходів громадян від тіньової економічної діяльності, збільшення податкових надходжень до бюджету (шляхом створення робочих місць, збільшення доходів фізичних осіб).

Отже, удосконалювати систему оподаткування доходів фізичних осіб необхідно, з урахуванням економічної і правової ситуації, менталітету громадян, економічних інтересів держави та платників податків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрущенко В.Л., Податкова система: навч.пос. / В.Л. Андрущенко // НУДПСУ. – К.: «Центр учбової літератури». - 2015. – 413с.
2. Бюджетний кодекс України. Закон України від 08.07.2010 № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
3. Верзун А., Ковалів В., Необхідність впровадження прогресивного оподаткування доходів фізичних осіб в Україні / А. Верзун, В. Ковалів // ЛНАУ – 2013 – С. 3-8.
4. Герасименко П., Податок на доходи фізичних осіб: українські реалії та світовий досвід. / П. Герасименко // Фінанси України. – 2012. - С. 38 – 41.
5. Головне податкове управління Франції – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <http://www.impots.gouv.fr>
6. Гречко А.В., Перспективи реформування податкової системи України в умовах євроінтеграції / А.В. Гречко // Економіка та управління національним господарством. – 2014. – № 3. – С. 60–70.
7. Демченко Т. М., Податок з доходів фізичних осіб у системі державних доходів / Т.М. Демченко // Регіональна економіка. - 2017. - №2. - С. 270-276.
8. Державне податкове управління Швеції – [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.skatteverket.se>.
9. Духновська Л. М., Вплив ставки податку на доходи фізичних осіб на доходи громадян України / Л. М. Духновська; Р. А. Пономаренко // НУХТ. – 2014 – С. 1-8.
10. Єфименко Т.І., Податкова система України: навч.посіб. / Т.І.Єфименко // – К.: ДННУ «Академія фінансового управління». – 2012. – С 656.

11. Жебчук Л. Л., Удосконалення фіскальної складової механізму державного регулювання доходів населення / Л. Л. Жебчук // Економіка розвитку. – 2014. – № 3 (71). – С. 64–68.
12. Заробітна плата: нюанси Режим доступу: - <http://www.visnuk.com.ua/uk/publication/100004198-zarobitna-plata-nyuansi>.
13. Іванський А.Й., Перспективи розвитку оподаткування доходів фізичних осіб в Україні з урахування європейського досвіду // Наше право. - 2015. - №1. - С. 81-87.
14. Історичні етапи еволюцій оподаткування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ru.osvita.ua>.
15. Карлін М.І., Фінанси країн Європейського Союзу / М.І. Карлін. – К. : Знання, 2011. – 639 с.
16. Коляда Т. А., Особливості фіскальної ефективності оподаткування доходів фізичних осіб в умовах інтеграції / Т. А. Коляда, І. Є. Чуркіна // Фінанси України. – 2015. – С. 70-77;
17. Коцан Л. М., Соціально-регулююча роль оподаткування доходів / Л. М. Коцан // Серія Економічні науки – 2017. – №22. – Частина 2. – С. 88.
18. Кривцов О.О., Зарубіжний досвід оподаткування доходів фізичних осіб / О.О. Кривцов // Податкова політика. – 2010. – № 3(52).– С. 18–28.
19. Круковська О.В., Ключові зміни в реформуванні податкової системи України: реалії та перспективи / О.В. Круковська // Мукачівський державний університет. – 2016. – № 2. – С. 702–709.
20. Курило А. В., Особливості оподаткування доходів фізичних / А.В. Курило // Управління ризиком. – 2014 - № 5(168). – С. 92-94.
21. Лебедзевич Я.В., Податкова реформа України: механізм реалізації та наслідки / Я.В. Лебедзевич, А.А. Скуратівська // Вісник ЖДТУ. – 2015. – № 2(72). – С. 243–250.
22. Легкоступ І.І., Податкові системи в умовах глобалізації: проблеми взаємодії та перспективи розвитку / І.І. Легкоступ, К.В. Кацуба // Бізнес Інформ. – 2014. – № 14. – С. 259–263.

23. Логошенко В.О., Податкова знижка як інструмент соціального захисту населення у рамках податку на доходи фізичних осіб / В.О. Логошенко // Молодіжний економічний вісник ХНЕУ ім. С. Кузнеця. – 2015. – № 3. – С. 45–47.
24. Лук'яненко І., Сидорович М., Бюджетно-податкова політика України: нові виклики : монографія / І. Лук'яненко, М. Сидорович. – К. : НаУКМА, 2016. – С. 13.
25. Мартиненко В. П., Основні напрями розвитку оподаткування доходів фізичних осіб // Формування ринкових відносин в Україні. - 2016. - №5. - С. 70 – 73.
26. Мельник В.М., Фіскальна ефективність податку з доходів фізичних осіб в Україні : можливості зростання / В. М. Мельник // Фінанси України. – 2012. – С. 38 – 41.
27. Міністерство економіки та фінансів Італії – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <https://www1.agenziaentrate.gov.it>.
28. Міністерство фінансів Республіки Польщі – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.mf.gov.pl/ministerstwo-finansow>
29. Міністерство фінансів Японії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.mof.go.jp>.
30. Мінфін – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <https://minfin.com.ua>.
31. Непочатенко О.О., Оновлений механізм справляння податку на доходи фізичних осіб: проблеми та перспективи / О.О. Непочатенко. // Економіка. Управління. Інновації. – 2016. – Вип.1(16). – С. 44 – 48.
32. Носова Є.А., Тіньова заробітна плата в Україні: причини існування та шляхи подоланн / Є.А. Носова // КНУ ім. Т. Шевченка. – 2013. – С.110 – 115.
33. Офіційний сайт Державної казначейської служби України – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua>
34. Офіційний сайт Державної фіскальної служби України – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua>

35. Паращук О., Податок на доходи фізичних осіб: світовий та вітчизняний досвід/ Паращук О.// XXIII Міжнародна наукова конференція студентів, аспірантів та молодих учених. – 2016. - №1. – С. 122
36. Пасічний М., Фінансова результативність податкової системи України / М. Пасічний // Вісник КНТЕУ. – 2018. - №3 (119). – С 116 - 130.
37. Петик М.І., Перспективи модернізації податкової системи України в контексті європейської інтеграції / М.І. Петик, Л.А. Саварін // Науковий вісник НЛТУ України. – 2013. – № 23.4. – С. 271–278.
38. Податки в Норвегії. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <https://prifinance.com/nalogooblozhenie/nalogi-v-norvegii/>
39. Податкова адміністрація Бельгії. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <http://www.fiscus.fgov.be>.
40. Податкова служба Великобританії – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.gov.uk>
41. Податкова соціальна пільга 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://byhgalter.com/podatкова-socialna-pilga-2017-xto-maye-pravo-yak-rozrachuvati>.
42. Податкове агентство Іспанії – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <http://www.aeat.es>
43. Податкове регулювання соціального розвитку: світовий досвід та тенденції в Україні : [монографія] / Ю.Б. Іванов, О.М. Тищенко, О.В. Грачов [та ін.] ; за заг. ред. Ю.Б. Іванова. – Х. : ФОП Александрова К.М. ; ІНЖЕК, 2012. – 496 с.
44. Податкове управління Німеччини. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <http://www.finanzamt.de>.
45. Податковий кодекс України 02.12.2010 № 2755-VI [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
46. Податкові системи зарубіжних країн. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <https://gsl.org>.
47. Податок на депозит 2018. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <https://finance.ua>.

48. Про Державний бюджет України на 2018 рік: Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу :<http://zakon.rada.gov.ua>.
49. Райнова Л. Б., Система оподаткування доходів фізичних осіб та їх особливості. / Л.Б. Райнова // Формування ринкових відносин в Україні. - 2017. - №11. - С. 132-137.
50. Розрахунок ПДФО 2018 <https://www.golovbukh.ua>.
51. Сідельникова Л. П., Найдено О. Є., Реалізація принципу соціальної справедливості в оподаткуванні фізичних осіб / Л. П. Сідельникова, О. Є. Найдено // Економіка розвитку. - 2017. - № 2. - С. 86-88.
52. Слатвінська М.О., Податкова система навч. посібник / М. О. Слатвінська, О.Ю Дубовик Одеса: Ротопринт, 2013. – 200 с.
53. Служба внутрішніх доходів США– [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <http://www.irs.ustreas.gov>
54. Ставки оподаткування доходів фізичних осіб в деяких країнах світу. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://excitingfinance.com>.
55. Сукненко О., Духновська Л., Податок на доходи фізичних осіб в різних країнах світу / О. Сукненко, Л. Духновська // НУХТ. – 2014. – С.334 – 336.
56. Сухорукова М.О., Фіскальна політика в умовах глобальної інституалізації: україна та досвід зарубіжних країн / М.О. Сухорукова // ScientificJournal «ScienceRise». – 2016. – №7/1(24). – С. 50–54.
57. Танклевська Н.С., Світовий досвід оподаткування доходів фізичних осіб / Н.С. Танклевська // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. Економічні науки. – 2013. – Т. 1. Вип. 1 (6). – С.264-267.
58. Толочко В.М., Огляд механізму стягування податків в Україні та деяких країнах світу / В.М. Толочко, Т. Ф. Музика. 2016. – С.71-74.
59. Фінансова система України : зб. наук. ст. студ. денної форми навчання : ч.1 / відп. ред. І.Я. Чугунов. - Київ : Київ. нац. торг. ун-т., 2018.
60. Фіскальна соціальна і митна служба Португалії – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <https://www.asd-int.com/en>.

61. Фіскальні та соціальні ефекти реформування податку на доходи фізичних осіб в Україні // Офіс з фінансового та економічного аналізу у Верховній Раді України, 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://feao.org.ua>.
62. Центральна митна та податкова адміністрація Данії – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.skat.dk>.
63. Чижова Т. В., Податки на доходи фізичних осіб: наукові постулати та практичні аспекти функціонування / Т. В. Чижова // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014. – Вип. 6, ч. 5. – С. 103–105.
64. Чугунов І., Макогон В., Бюджетно-податкова політика в умовах інституційних перетворень / І. Чугунов, В. Макогон. // Вісник КНТЕУ. – 2014. - №4 (95). – С 80 – 89.
65. Чугунов І., Пасічний М., Фінансова політика України в умовах глобалізації економіки / І. Чугунов., М. Пасічний. // Вісник КНТЕУ. – 2016. - №5 (109). – С 5 – 18.
66. Чугунов І., Собчук С., Формування бюджетної політики економічного розвитку країни / І. Чугунов, С. Собчук // Вісник КНТЕУ. – 2018. - №3 (119). – С.103 - 116.
67. Швабій К. І, Фіскальна ефективність податку на доходи фізичних осіб / К. І. Швабій // Фінанси України. – 2012. – № 3. – С. 31–37.
68. Швець Ю. О., Оподаткування доходів фізичних осіб: проблеми та перспективи в Україні та ЄС / Ю. О. Швець, Я. Ю. Бахметова // Глобальні та національні проблеми економіки. - Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського – 2017. – №17 – С. 771-775
69. Шевчук І.В., Іноземний досвід оподаткування доходів фізичних осіб та можливості його адаптації в Україні / І.В. Шевчук // Економіка розвитку. - 2015. - С. 88-93.
70. Юрчишена Л.В, Податок на доходи фізичних осіб: механізм стягнення та джерело доходу бюджету України / Л.В. Юрчишина // Фінанси, банки – 2014 - №1(26).

71. Як оподатковується спадщина – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <http://www.visnuk.com.ua/uk/news/100008258-yak-opodatkovuyetsya-spadschina>

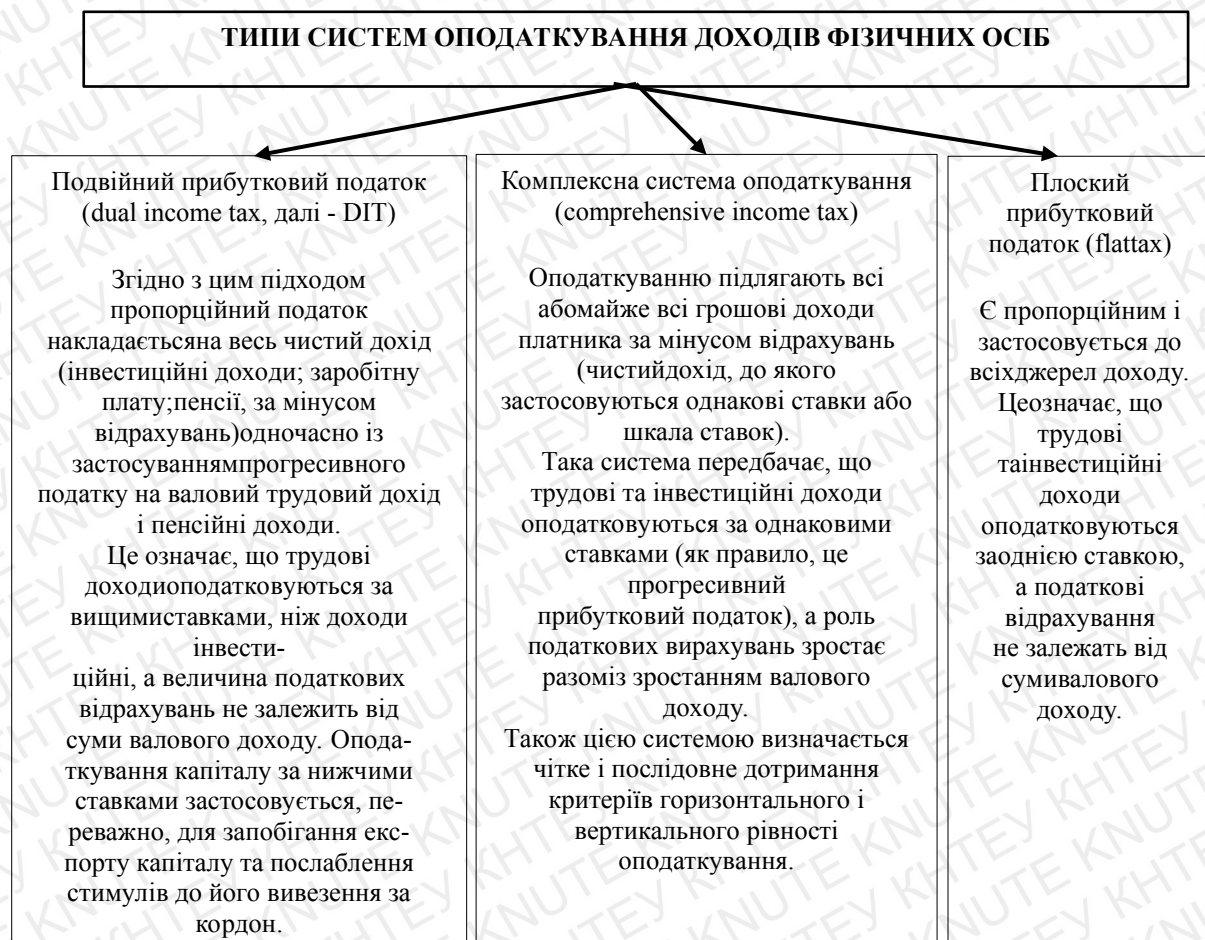

Рис. А.1. Типи систем оподаткування доходів фізичних осіб

Джерело: [4]

Основні елементи сплати ПДФО в країнах світу

Елемент	Великобританія	Японія	Польща	Україна
Суб'єкт оподаткування	Резиденти Нерезиденти Доміцилії - особи, які мають основне місце проживання та центр життєвих інтересів у Великій Британії.	Нерезиденти; Номера на постійне місце проживання або непостійні резиденти; Постійні резиденти.	Податковий резидент Податковий нерезидент	Резиденти Нерезиденти Податкові агенти
Об'єкт оподаткування	- доходи від працевлаштування; - доходи від незалежної професійної діяльності; - пенсійні виплати (державні, приватні, персональні пенсії) - переважна частина; - доходи у вигляді процентів від заощаджень; - доходи від акцій; - доходи від оренди; - доходи, отримані від довірчих організацій; - інші доходи.	- трудовий дохід і дохід від допомоги при звільненні; - процентні доходи; - доходи від дивідендів по акціях; - авторські гонорари, гонорари за музичні твори; - винагороди, одержані лікарями із фондів соціального страхування; - оплата працівників мистецтв, професійних бейсболістів, футболістів, офіціантів у барах;	- доходи від роботи виконаної в Польщі; - доходи від діяльності, виконаної особисто в Польщі - доходи від господарської діяльності - дохід, отриманий від розташованої на території Республіки Польща нерухомості, в тому числі від продажу чи здачі в оренду такої нерухомості	- загальний місячний (річний) оподатковуваний дохід. - доходи з джерела їхнього походження в Україні, які остаточно оподатковуються під час їх нарахування. - іноземні доходи – прибутки, отримані з джерел за межами України.
Податкова база	Оподатковуваний дохід фізичної особи. Доходи громадян розподіляються на оподатковувані та неоподатковувані.	Сукупності доходів платника (три рівні оподаткування: національний, префектурний, муніципальний.)	Оподатковуваний дохід фізичної особи	Загальний оподатковуваний дохід
Податковий період	12-місячний період з 6 квітня одного року по 5 квітня наступного.	Календарний рік, декларація подається до 15 березня року, наступного за закінченням податкового періоду.	з 1 лютого до 30 квітня працівник, який отримував доходи в Польщі подає декларацію	Календарний рік, Податкова декларація подається до 1 травня
Ставка податку	0%, 20%, 40% і 45%.	10% , 20%, 30%, 40%, 50%	18%, 32%	0%, 5%, 9%, 18%

Джерело: побудовано автором на основі даних [28, 29, 40, 44]

Строки сплати ПДФО у 2018 році

№	Види оподаткованого доходу	Особа, відповідальна за сплату ПДФО	Строки перерахування ПДФО до бюджету
1	Зарплата за першу половину місяця (аванс), зарплата за другу половину місяця, винагороди за виконання робіт за цивільно-правовими договорами, які виплачуються готівкою	Податковий агент, який нараховує дохід оподаткування платників податків	Одночасно з поданням до банку документів на отримання коштів для виплати належних платникам податків доходів
2	Зарплата за першу половину місяця, зарплата за другу половину місяця, винагороди за виконання робіт за цивільно-правовими договорами, які перераховуються на банківський рахунок одержувача		Одночасно з перерахуванням грошових коштів на банківський рахунок одержувача
3	Зарплата за першу половину місяця, зарплата за другу половину місяця, винагороди за виконання робіт за цивільно-правовими договорами, які надаються в негрошовій формі або виплачуються готівкою з каси податкового агента	Податковий агент, який нараховує (виплачує) дохід оподаткування платників податків	Протягом банківського дня, що настає за днем такого нарахування
4	Оподатковуваний дохід, який нараховувався, але не виплачувався (не надавався) платникові податків	Податковий агент, який нараховує дохід оподаткування платників податків	У строки, установлені для місячного податкового періоду, тобто до 30-го числа місяця, що настає за місяцем нарахування доходу
5	Дохід від надання нерухомості в оренду, житловий найм юридичній особі, приватному підприємцеві, фізичній особі, яка займається незалежною професійною діяльністю	Орендар	Під час виплати орендної плати
6	Дохід від надання нерухомості в оренду (суборенду), житловий найм фізичній особі, яка не є суб'єктом господарювання	Орендодавець	Протягом 40 календарних днів, що настають за останнім днем звітного кварталу
7	Дохід у вигляді дивідендів	Емітент корпоративних прав	Під час виплати дивідендів
8	Дохід у вигляді призів (виграшів) в лотерею, за участь в аматорських спортивних іграх	Особа, яка здійснює виплату	Під час виплати (видачі) призів (виграшів)
9	Іноземні доходи	Одержувач доходів	До 1 серпня наступного за звітним року
10	Дохід від продажу (обміну) нерухомого і рухомого майна іншій фізичній особі	Продавець майна	До нотаріального посвідчення договору купівлі-продажу, міні
11	Дохід від продажу (обміну) нерухомого і рухомого майна фізичною особою юридичній особі (приватному підприємцеві)	Покупець майна	До нотаріального посвідчення договору купівлі-продажу, міні
12	Дохід, отриманий у вигляді спадщини спадкоємцем-нерезидентом	Спадкоємець-нерезидент	До нотаріального оформлення об'єктів спадщини
13	Доходи від здійснення підприємницької діяльності	Підприємці	Протягом 10 к. д., що настають за останнім днем подання декларації
14	Доходи від здійснення незалежної професійної діяльності	Приватні нотаріуси, адвокати	До 1 серпня наступного за звітним року
15	Доходи, задекларовані особами, які зобов'язані подавати декларацію про доходи (наприклад, при отриманні інвестиційного прибутку)	Фізичні особи-декларанти	До 1 серпня наступного за звітним року

Джерело: побудовано автором на основі даних [45]

Додаток Г
Таблиця Г.1.

Ставки ПДФО за видами доходів*

Вид доходу	Ставка податку
Доходи у формі заробітної плати, у зв'язку з трудовими відносинами та за цивільно-правовими договорами:	18%
Стипендія в сумі перевищення над сумою місячного прожиткового мінімуму	18%
Доходи від провадження господарської діяльності	18%
Доходи від провадження незалежної професійної діяльності	18%
Суми надміру витрачених коштів, отриманих на відрядження	18%
Доходи, отримані від надання майна в лізинг, оренду	18%
Інвестиційний прибуток	18%
60 % суми одноразової страхової виплати	18%
Викупна сума	18%
Сума коштів, з якої не було утримано (сплачено) податок	18%
Допомога на поховання	18%
Частина благодійної допомоги	18%
Дохід за зданий брукхт дорожніх металів	18%
Виграші, призи, дарунки	
Виграш чи приз	18%
Дарунки (а також призи переможцям та призерам спортивних змагань),	Не оподатковуються
Грошові виграші у спортивних змаганнях	
Кошти, майно, майнові чи немайнові права, вартість робіт, послуг, подаровані платнику податку, оподатковуються за правилами для оподаткування спадщини	0%, 5%, 18%
Проценти	
Проценти на поточний або депозитний (вкладний)	18%
Процентний або дисконтний дохід	18%
Проценти на вклад (депозит) у кредитних спілках	18%
Плата на пайові членські внески членів кредитної спілки	18%
Дохід інституту спільного інвестування	18%
Дохід за іпотечними цінними паперами	18%
Дохід у вигляді відсотків, отриманого власником облігацій від їх емітента	18%
Дохід операцій з нерухомістю та дохід, отриманий платником податку у результаті викупу управителем сертифікатів фонду операцій з нерухомістю	18%
Проценти та дисконтні доходи, нараховані на користь фізичних осіб з будь-яких інших доходів	18%
Дивіденди, роялті	
Дивіденди, нараховані на користь платника податку у вигляді акцій (часток, паїв)	Не оподатковуються
Дивіденди по акціях та/або інвестиційних сертифікатах	18%
Дивіденди по акціях та корпоративних правах, нараховані резидентами – неплатниками податку на прибуток підприємств	18%
Дивіденди по акціях та корпоративних правах, нараховані резидентами – платниками податку на прибуток підприємств	5%
Проценти та дисконтні доходи, нараховані на користь фізичних осіб з будь-яких інших доходів	18%

Продовження таблиці Г.1.

Роялті	18%
Продаж нерухомості	
Дохід від продажу (обміну) не частіше 1 разу протягом звітнього податкового року	Не оподат-

житлового будинку, квартири або їх частини, кімнати, садового (дачного) будинку, а також земельної ділянки та за умови перебування такого майна у власності платника податку понад 3 роки	ковуються
Дохід від продажу протягом звітного податкового року більш як одного з об'єктів нерухомості	5%
Дохід від продажу (обміну) об'єкта незавершеного будівництва	5%
Продаж рухомого майна	
Дохід від продажу (обміну) об'єкта рухомого майна	5%
Дохід, отриманий платником податку від продажу (обміну) протягом звітного (податкового) року одного з об'єктів рухомого майна у вигляді легкового автомобіля та/або мотоцикла, та/або мопеда, не підлягає оподаткуванню. Дохід, отриманий платником податку від продажу (обміну) протягом звітного (податкового) року двох та більше об'єктів рухомого майна у вигляді легкового автомобіля та/або мотоцикла, та/або мопеда, підлягає оподаткуванню	5%
Спадщина	
Вартість власності, що успадковується членами сім'ї спадкодавця першого ступеня споріднення	0%
Вартість власності, зазначеної в пп. «а», «б», «г» п. 174.1 ст. 174 ПКУ, що успадковується особою, яка є інвалідом I групи або має статус дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування. Вартість власності, зазначеної в пп. «а», «б» п. 174.1 ст. 174 ПКУ, що успадковується дитиною інвалідом	0%
Грошові заощадження, поміщені до 02.01.92 р. в установи Ощадбанку СРСР та державного страхування СРСР, що діяли на території України, а також у державні цінні папери, та грошові заощадження громадян України, поміщені в установи Ощадбанку України та колишнього Укрддержстраху протягом 1992–1994 років, погашення яких не відбулося, що успадковуються будь-яким спадкоємцем	0%
Вартість будь-якого об'єкта спадщини, отриманого у спадщину спадкоємцями, що не є членами сім'ї спадкодавця першого ступеня споріднення	5%
Спадщина, отримана будь-яким спадкоємцем від спадкодавця-нерезидента, та будь-який об'єкт спадщини, що успадковується спадкоємцем-нерезидентом від спадкодавця-резидента	18%
Доходи нерезидентів та іноземні доходи	
Доходи з джерелом їх походження в Україні, що нараховуються (виплачуються, надаються) на користь нерезидентів	за ставками, визначеними для резидентів
Іноземні доходи	18%
Пенсії	
Суми пенсій (включаючи суму їх індексації, нараховану відповідно до закону) або щомісячного довічного грошового утримання, отримуваних платником податку з ПФУ чи бюджету згідно із законом, якщо їх розмір перевищує на місяць 3 МЗП (у розрахунку на місяць), встановленої на 1 січня звітного податкового року	Не оподатковуються
Пенсії з іноземних джерел	Не оподатковуються
Пенсії, призначені учасникам бойових дій у період Другої світової війни, інвалідам війни та особам, на яких поширюється чинність ст. 10 Закону України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту"	Не оподатковуються

* Складено автором на основі даних [45]

Додаток Е

Таблиця Е.1.

Надходження ПДФО до місцевих бюджетів України за 2013 – 2017 рр.

Показники	2013	2014	2015	2016	2017	Відхилення 2017 року до			
						2013 року		2016 року	
						Абсолютн е, млн. грн.	Відносне, %	Абсолютн е, млн. грн.	Відносне, %
Податок на доходи фізичних осіб:	6458 6	6255 7	5492 1	7897 1	11065 3	46067	71,3	31682	4
із заробітної плати	5538 5	5300 9	4530 9	6488 6	93690	38305	69,2	28804	4
з грошового забезпечення, грошових винагород та ін виплат одержаних військовослужбовцями	2321	2982	3198	5659	6632	4311	185,7	973	1
із доходів у формі заробітної плати шахтарів-працівників	1465	1241	371	-	-	-	-	-	-
доходи, інші ніж заробітна плата	3131	3708	3988	6338	7983	4852	155,0	1645	2
за результатами річного декларування	2284	1601	1352	1828	2264	-20	-0,9	436	2
від оподаткування пенсійних виплат	-	16	704	260	84	-	-	-176	-

Додаток Ж

Рис. Ж.1. Динаміка фактично сплачених сум податку на доходи фізичних осіб з окремих доходів до ЗБУ протягом 2013 – 2017 рр., млн. грн.

Джерело: побудовано автором на основі даних [33]